

Б И С Е Р И

14.398

830-32

СЕЛМА ЛАГЕРЛЕФ

БЛАГО
ГОСПОДИНА АРНА

Сигнатура

Презиме и име писца,

Презиме и име пи
Латерлеор, Селма

14.398

830-32

НАСЛОВ ДЕЛА

Топливото гориво е Арка

Београд, 1943

Место и год. издања

[illegible]

ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА
„РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ“
ПЕСКОВАЦ

Б И С Е Р И
С В Е Т С К Е Н Њ И Ж Е В Н О С Т И

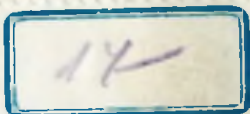
20

1943

БЕОГРАД

БЛАГО ГОСПОДИНА АРНА

НОВЕЛА

Написала
СЕЛМА ЛАГЕРЛЕФ

**НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
ГРАДА ЛЕСНОВЦА**

Бр. 14. 398

Сгрукa 830-32

Издавачко и прометно а. д.

» ЈУГОИСТОК «

Превео
М. МЛАДЕНОВИЋ

Корице израдио
БУНА ЈАНКОВИЋ

Немачки наслов:
Selma Lagerlöf
HERRN ARNES SHATZ
Erzählung

ШТАМПА: ШТАМПARIЈА „ПРОСВЕТА“ — БЕОГРАД

(Опште овлашћење Хем. централе бр. 23597/XV-6 за
потрошњу хартије у марту 1943)

БЛАГО ГОСПОДИНА АРНА

Парохијски дом Солберге

У доба када је дански краљ Фридрих Други владао Бохусленом, у Марстранду је живео неки сиромашан трговац рибом по имену Торарин. Био је нејак и ситан, и богаљ у једну руку, тако да није био кадар ни да рибари ни да весла. Своје издржавање није могао да зарађује на мору као остали острвљани, већ је путовао и продавао усољену и суву рибу људима на копну. Није много дана у години проводио код куће, стално је ишао од села до села са својим товаром рибе.

Једног фебруарског дана пред сам сумрак возио се Торарин друмом што води из Кунгхела у солбершку парохију. На друму није било нигде ни живе душе, али Торарину ипак није било потребно да себе принуди на ћутање. На товару крај себе имао је поуздана пријатеља, с којим је имао обичај да разговара. Био је то мален црн пас кудраве плаке, Грим, како га је Торарин звао. Грим је већином лежао мирно, главе прибијене међу шапе, и само жмиркао на све што би му господар рекао. Али ако би чуо нешто што му не би годило, онда би се усправљао на ноге, испружио њушку у вис и завијао горе него вук.

„Сад ћу да ти испричам, Гримере, куче моје“, рече му Торарин, „да сам данас сазнао велике но-

вости. Како у Кунгхелу, тако и у Каребију, рекли су ми да је море смрзнуто. Ово неколико дана било је мирно, лепо време, ти то најбоље знаш, пошто си сваки дан био напољу, па се море, веле, замрзло не само по затонима и мореузима, већ чак и у Категату. Између хридина нема више пролаза за чамце и бродове, пошто је свуда све сам јак, чврст лед, може се човек саоницама и с коњем возити далеко све до Марстранда и гребена Патерностер“. Све је то слушао пас, и није изгледало да му се не свиђа. Лежао је мирно и жмиркао на Торарина. „Немамо више тако много рибе“, рече Торарин убедљиво. „Шта би ти рекао, кад бисмо на првом раскршћу скренули на запад према мору? Прошли бисмо поред солбершке цркве па наниже према Едмалскилу, и верујем да нам онда не би остало више од пет четвртина миље до Марстранда. Било би лепо да једном стигнемо кући а да не употребимо чамац или скелу“.

Повезоше се преко Каребиске пустаре, и ма да је цео дан било мирно време, дуну сад преко пустаре хладан ветар и учини вођњу неугодном.

„Можда изгледа као мекуштво што усред најпогоднијег времена за посао идемо кући“, рече Торарин и прекрсти руке преко груди због хладноће. „Али ти и ја, ми смо већ недељама на путу, па би нам добро дошло да поседимо неколико дана код куће и истерамо ову зиму из костију“. Пошто је пас и даље мирно лежао, Торарин изгледа постаде још сигурнији у своју ствар па настави уверенијим гласом: „И мајка је ето многе и многе дане седела усамљена код куће. Чезне свакако да нас опет види. А и у Марстранду је зими веома живо. Улице и улицице, Гримере, пуне су страних рибара и трговаца. У приморским баракама игра се свако вече. Па оно силно пиво што тече из буради! Не можеш просто ни да замислиш“. Кад Торарин ово рече, сагну се псу да види да ли је овај чуо

што му је казао. И како је пас лежао сасвим будан и није давао ни знака незадовољства, скрену Торарин на први пут што је водио на запад према мору. Запуца бичем и потеря коња у брзи кас. „Пошто ћемо проћи поред солбершког парохијског дома“, рече Торарин, „свратићу тамо и упитаћу да ли је сигурно да је лед чврст све до Марстранда. Они то тамо морају знати“.

Торарин је ово рекао тихо, не мислећи да ли га пас слуша или не. Али тек што су ове речи биле изговорене, кад се пас усправи на товару и ужасно поче да завија. Коњ скочи у страну, а Торарин се претраши и обазре да види да га не гоне вуци. Али кад примети да то Грим тако завија, покуша да га умири. „Драги мој“, рече му, „колико смо пута ти и ја свраћали у парохијски дом Солберге. Не могу сигурно рећи да ли господин Арне зна какав је лед, али знам да ће нам пружити добру вечеру пре но што кренемо на пут преко мора“. Међутим, његове речи нису могле да утишају пса. Овај је пружао њушку у вис и све страшније завијао.

Није још много требало па да Торарину буде хладно око срца. Готово се било смркло, али је Торарин ипак могао да види солбершку цркву и око ње пространу равницу коју су с копнене стране штитили широки пошумљени брежуљци а од мора је затварале округле наге хридине. Кад се тако сам као од мајке рођен возио пространом белом равницом, изгледао је самом себи као неки сасвим мален и ситан прв, док се из мрачних шума и с пустих хридина надносе огромна чудовишта и разне вештице који се с падом мрака усуђују у поља. И на читавој равници био је само Торарин на кога су могли да се сруче.

У исто време настојао је да умири пса. „Драги мој, шта имаш ти против господина Арна? Нај-

богатији је човек у земљи. Одлична је рода, и да није свештеник, могао би бити моћни вођа“.

Али тиме није успевао да ућутка пса. Онда Торарин изгуби стрпљење, па зграби пса за врат и баци га на земљу. Али пас не потрча за њим, иако је Торарин наставио пут, већ остаде на друму и продужи да завија све док Торарин не уђе кроз мрачну капију у парохијско двориште, окружено са четири дуге ниске дрвене зграде.

У парохијском дому Солберге седео је свештеник, господин Арне, и вечерао у кругу свих својих укућана. Сем Торарина није било никог страног.

Свештеник је био стар, сед човек, али још снажан и очуван. Крај њега је седела његова жена. На њу су године јако утицале. Глава и руке су јој подрхтавале, и била је готово глува. С друге стране господина Арна седео је викар. Био је млад и блед. Имао је тако брижан изглед, као да није могао да подноси сву ученост што ју је скупио за време проведено на наукама у Витенбергу.

Њих троје седели су у челу стола, мало издвојени од осталих. Затим је седео Торарин, а онда је дошла послуга. И они су били такође стари људи. Била су ту тројица слугу, били су ћелави, повијених леђа, а очи су им жмиркале и сузиле. Слушкиње је било само две. Биле су нешто млађе и јаче, али и оне су изгледале оронуте и пуне знакова старости.

Сасвим на дну стола седело је двоје деце. Једно је била кћер сина господина Арна, којој је било тек четрнаест година. Била је плава и ситна, лице јој није још било изграђено, али је изгледала као да ће једном бити лепа. Крај ње се налазила друга девојчица. Била је сироче без оца и мајке и живела у парохијском дому. Обадве су седеле присно збијене једна уз другу на клупи, и чинило се као да влада велико пријатељство међу њима.

Сви су седели и јели у највећој тишини. Торарин је погледао с једног на друго, али нико није имао воље да говори за време обода. Сви ови стари људи мислили су у себи: Велика је то ствар што имамо шта да једемо и што не морамо да патимо и гладујемо, као што нам се често дешавало у животу. За време јела треба да мислимо једино како да захвалимо Богу на његовој доброти.

Пошто није имао с ким да говори, Торарин је стао да шета погледом горе-доле по соби. Блудио је очима од велике пећи, што је била сазидана у више спратова крај улазних врата, до велике постеле с небом што је стојала у најудаљенијем углу собе. Погледао је од клупа што су биле чврсто уграђене уза зид свода око собе, до отвора на таваници кроз који је одлазио дим и струјала зимска хладноћа унутра. Кад је видео све то Торарин, трговац рибом, који је становао у најмањој и најсиромашнијој колиби на хридилама, помислио је: Кад бих био велики господин као господин Арне, не бих се задовољио да живим у некој праисконској колиби с једном једином собом. Саградио бих себи кућу са забатима и многим одајама, као што то чине градоначелник и већници у Марстранду. Али најчешће је Торарин задржавао свој поглед на великом храстовом ковчегу што је стојао под ногама постеле с небом. Погледао га је тако често зато што је знао да господин Арне чува сав свој сребрни новац у њему; чуо је да је у њему толико новца, да је ковчег препун до врха. И Торарин који је био толико сиромашан, да готово никада није имао у џепу један сребрник, рече у себи: Ипак не бих хтео да имам тај новац. Кажу да га је господин Арне узео из великих манастира који су раније постојали овде у земљи, и да су му стари калуђери прорекли како ће му тај новац донети несрећу.

Док је био тако утонуо у мислима, Торарин примети како стара домаћица држи руку на уху да

боље чује. Затим се обрати господину Арну и упита га: „Зашто оштре ножеве у Бранехегу?“ У соби је била тако дубока тишина, кад је стара жена ово рекла, да су се сви тргли и престашено погледали. Пошто видеше како она седи и нешто послушкује, спустише своје лажнице од млека и стадоше се напрезати да и они чују. За тренутак владала је мртвачка тишина у соби, а стара жена биваше све немирнија. Положи руку на раме господина Арна и упита: „Не знам зашто вечерас у Бранехегу оштре тако дуге ножеве?“

Торарин виде како је господин Арне помилова по руци, да би је умирио. Али није ни мислио да јој одговори, већ је и даље јео мирно. Стара жена седела је још увек и послушувала. Од страха јој навреше сузе на очи, руке и глава стадоше подрхавати још жешће. А онда почеше оне две девојчице за столом да плачу од страха.

„Зар не чујете како струже и шкрипи?“ упита старица. „Зар не чујете како пишти и цичи?“ Господин Арне седео је мирно и миловао своју жену по руци. Све док је он ћутао, нико се није усуђивао да каже иједну реч. Али сви су веровали да стара домаћица чује нешто ужасно, нешто што носи несрећу. Сви су осећали како им се крв леди у жилама. За столом није било више никога ко би још принео неки залагај устима, сем господина Арна. Сви су мислили како се стара домаћица годинама бринула за кућу. Увек је била на свом огњишту и мудро и брижно бдила над децом и послугом, над имањем и стоком, тако да је све напредовало. Сад је била израђена и остарела, али је ипак било сигурно да би она пре свих приметила, ако би дому претила нека опасност.

Стара жена бивала је све усплахиренија. Склопила је руке и у својој немоћи стала тако горко да плаче, да су јој се крупне сузе котрљале низ сме-

журане образе. „И не питаш ме, Арне Арнесоне, зашто тако зебем?“ јадала се.

Господин Арне јој се сагну и рече: „Не знам чега се бојиш“.

„Бојим се дугих ножева што се оштре у Бранехегу“, рече она.

„Како можеш да чујеш да се у Бранехегу оштре ножеви?“ рече господин Арне и насмеја се. „Бранехег је четврт миље удаљен одавде. Узми само лажицу па да завршимо вечеру!“

Стара покуша да угуши свој страх. Узе лажицу и пође с њом у суд с млеком, али јој притом тако задрхта рука, да сви чуше како лажица удари о ивицу посуде. Она је одмах остави. „Како могу да једем?“ рече затим. „Та чујем како струже! Та чујем како оштре!“

У истом тренутку одгурну господин Арне суд с млеком испред себе и склопи руке. Сви остали учинише исто, а викар поче да чита молитву после обеда. Кад је молитва завршена, господин Арне погледа на оне који су седели за доњим столом и нађути се кад примети како су бледи и уплашени. Поче с њима да говори о временима кад је дошао у Бохуслен, да проповеда лутеранску веру. Тада су он и његове слуге морали да беже испред паписта као гоњене дивље звери. „Зар нисмо онда видели наше непријатеље како вребају из заседе, кад смо одлазили у Божји храм? Зар нас нису били изгнали из парохијског дома, и зар нисмо морали да се склонимо у шуму као људи стављени ван закона? Приличи ли нама да због неког кобног претсказања изгубимо храброст и да очајавамо?“ Док је то говорио, изгледао је господин Арне као див, и остали прибрасе нову снагу кад га чуше.

Збиља је тако, мислили су. Бог је господина Арна сачувао у највећим опасностима. Његова рука га штити. Неће дозволити да његов слуга пропадне.

Кад се Торарин извезао на улицу, дође му у сусрет његов пас Грим и скочи на своје место. Видевши да је пас чекао пред пароксијским домом, постаде изнова немиран. „Драги мој, зашто стојиш читаво вече ту пред капијом? Зашто ниси ушао у колибу и добио нешто да поједеш?“ рече псу. „Можда господину Арну претстоји неко зло? Можда сам га видео последњи пут? Па и див као што је он мора једном да умре. Сад му је већ деведесет година“. Окрену коња друмом што води поред Бранехега к Едмалскилу.

Кад је стигао у Бранехег, виде како на дворишту стоје саонице и како кроз затворен прозорски капак пробија зрак светлости. Онда Торарин рече Гриму: „Овде су људи још будни. Идемо унутра, па ћемо питати да ли су вечерас овде у кући оштрили ножеве“.

Увезе се у двориште, а кад отвори врата на кући, виде да је унутра била нека гозба. На клупама дуж зидова седели су стари људи и пили пиво, а по одаји се шетала омладина и играла. Торарин одмах увиде да ту нико није мислио на припремање оружја за неко крваво дело. Затвори опет врата и хтеде да пође својим путем, али домаћин изиђе за њим. Замоли Торарина да остане, кад је већ дошао, и увуче га за собом унутра.

Торарин је седео неко време у најбољем расположењу и забављао се са сељацима. Били су веома расположени, и Торарин је био задовољан што може да одагна све мрачне мисли из своје главе.

Али Торарин није био једини који је те вечери стигао касно на гозбу. Доста после њега уђоше на врата неки човек и жена. Били су оскудно обучени и упорно осташе у углу између врата и пећи, али им домаћин одмах приђе, узе их за руке и одведе у собу. Онда рече осталима: „Зар није истина што се каже: најближи циљу стижу последњи на циљ?“

Ово су ми најближи суседи. Сем њих двоје и ~~ма~~ нема других становника овде у Бранехегу“.

„Боље кажи одмах, нема других осим тебе“, рече онај човек. „Не можеш ваљда и мене назвати неким становником. Ја сам само сиромашан угљар, коме си ти дозволио да ради на твом имању“.

Човек седе поред Торарина, па стадоше да разговарају. Нови гост исприча Торарину зашто су тако касно стигли на гозбу. Имали су посету у својој колиби, па нису смели да оставе кућу саму. Била су то три штављача кожа који су провели читав дан код њих. Ујутру кад су дошли, били су мртви уморни и болесни. Казали су како су целу недељу дана лутали по шуми. Али пошто су јели и испавали се, убрзо су се окрепили, и увече су упитали које је имање у околини најбогатије и највеће. Тамо су хтели да потраже рада. Жена им је одговорила да је најугледније добро парохијски дом где станује господин Арне. Онда су они одмах из својих упртача извадили дуге ножеве и стали да их оштре. Ово су чинили подоста времена, и притом су изгледали тако дивље, да се угљар и жена нису усудили да напусте кућу. „Још их видим пред собом како седе и стружу своје ножеве“, рече човек. „Изгледали су ужасно, имали су дуге браде, које већ прилично дана нису поткресивали ни неговали, и имали су чупаве крзнене огртаче који су били подерани и прљави. Готово сам поверовао да су ми три вукодлака упали у собу. Био сам весео кад су се најзад оторњали“.

Кад је Торарин ово чуо, исприча угљару шта је он доживео у парохијском дому. „Дакле, истина је да су вечерас оштрили ножеве у Бранехегу“, рече Торарин и насмеја се. Много је пио, јер је ту на имање дошао тако тужан и утучен. И онда је покушао да се утеши онако како је могао. „Сад сам опет весео“, рече, „јер сад знам да свештеникова

госпођа није чула никакво претсказање, већ да су то били штављачи кожа који су доводили у ред свој алат“.

Доцкан после поноћи изиђе из куће у Бране-хегу неколико људи који су хтели да упрегну коње и крену кући. Кад су били у дворишту, угледаше како на северу неки пожар обасјава небо. Похита-ше онда одмах натраг у кућу и повикаше: „Устајте! Устајте! Парохијски дом Солберге у пламену!“

Било је много људи на гозби, и ко је имао ко-ња, појахао је и похитао парохијском дому, али и они који су морали да потрче својим брзим ногама, били су готово исто тако брзо на циљу. Кад су људи стигли до парохијског дома, изгледало је као да нико није више будан, већ да све чврсто спава, као да се пламен не диже до неба.

Међутим, није горела ниједна кућа, већ велика хрпа грања, сламе и дрва, што је била наслагана уза зид старе парохијске куће. Пламен је тек само нагорео јак дрвени зид и истопио снег на сламном крову. И сад је ватра почела да хвата сламу на крову. Сваки је одмах видео да је по среди паље-вина. Сумња их захвати да ли господин Арне и укућани збиља спавају или их је задесила нека несрећа.

Али пре но што су спасиоци продрли у кућу, одгурнуше дугим моткама запаљену хрпу од зида, попеше се на кров и збацише сламу која се пушила и спрема да плане. Онда пође неколико људи вра-тима. Хтели су да уђу и пробуде господина Арна, али кад први стиже до прага, он се повуче у страну и пропусти онога што је био за њим. Овај коракну напред, али кад хтеде да пружи руку за врата, устукну и начини опет место људима за собом. Све их је ухватио ужас пред вратима која су хтели да

отворе; испод прага цурила је широка бразда крви, и врата су била умрљана крвљу.

Онда се врата отворише изнутра, и викар господина Арна изиђе и затетура према људима. Имао је дубоку рану на глави и био сав обливен крвљу. Стојао је за тренутак мирно и издигао руку, наређујући мир. Онда рече кроз ропца: „Ноћас су господина Арна и читаву његову кућу поклала три човека који су се спустили кроз отвор на крову и били умотани у чупава крзна. Бацили су се на нас као дивље звери и поубијали нас“. Више није могао рећи. Срушио се људима пред ноге и издахнуо.

Онда људи уђоше у кућу и нађоше све онако како је викар рекао. Велики храстов ковчег у коме је господин Арне чувао свој новац био је нестао, коњ господина Арна из стаје отет, као и саонице из бараке.

Трагови саоница водили су из дворишта преко парохијских ливада к мору, и десетак људи пође да ухвати убице. А жене се посветише мртвима и изнесоше их из крвљу умрљане собе на чист снег.

Ипак не нађоше све укућане господина Арна, неко је недостајао. Била је то сирота девојка коју је господин Арне узео у своју кућу. Сви су се чудили и питали да ли је можда успела да побегне или су је разбојници повели са собом. Али кад су затим претресли целу кућу, нађоше је скривену између велике пећи и зида. За време борбе се тако сакрила и остала неповређена. Али је од страха била толико потресена, да није умела ни речи да изустити.

На мостовима

Сироту девојку која је остала поштеђена у крвопролићу повео је Торарин у Марстранд. Обузела га је тако велика самилост према њој, да јој је по-

нудио да станује у његовој тескобној колиби и да дели хлеб с њим и његовом мајком.

То је једино што могу да учиним за господина Арна, мишљаше Торарин, као награду што је толико пута купио рибу од мене и дозволио ми да једем за његовим столом. Ма колико да сам сиромашан и незначајан, ипак је боље за девојку да пође са мношвом у град него да остане овде код сељака. У Марстранду има толико богатих грађана, и девојка ће наћи код њих службу а тиме и добро издржавање.

Првих дана пошто је дошла у град, девојка је седела и плакала од јутра до мрака. Јадиковала је због господина Арна и његове куће и тужила што су пропали сви који су јој били блиски. Али је највише кукала за својом сестром по млеку и често желела да се није ни сакрила уза зид, већ да је пошла за њом у смрт.

Тораринова мајка није ништа рекла, све док јој је син био код куће. Али кад је он понова кренуо на своја путовања, рече она једно јутро девојци: „Нисам толико богата, Елсалила, да ти дајем храну и одећу, да ти ту седиш скрштених руку и предајеш се својој тузи. Хајде са мношвом доле на мостове и научи да чистиш рибу!“

Онда Елсалила пође са њом доле на мостове и остаде тамо читав дан на послу са другим рибаркама. Али већина жена на мостовима биле су младе и веселе, па стадоше да разговарају с Елсалилом и да је питају зашто је тако тужна и тако ћутљива.

Онда им Елсалила исприча какву је пустоловину доживела тек пре три дана. Изнесе им догађај са три разбојника, који су кроз отвор на крову продрли у собу и поубијали све који су јој били блиски у животу.

Док је Елсалила ово причала, паде нека црна сенка преко стола за којим је стојала и радила. И

кад она подиже поглед, пред њом су стојала три отмена господина, који су носили велике шешире с дугим перима и одела од кадифе с великим набућеним рукавима, извезеним златом и свилом. Најотменији међу њима био је веома блед, имао је поткресану браду и дубоко упале очи. Чинио је утисак као да је недавно био болестан. Али је иначе изгледао весео и смео кавалер који се шета по мосту пуном сунца, да би се људи могли дивити његовој лепој одећи и његовом лепом лицу.

Елсалила престаде с радом и причањем. Стојала је отворених уста и разрогачених очију и посматрала га. А он јој се насмеши. „Нисмо дошли да те уплашимо, девојко“, рече јој, „молимо те да нам дозволиш да и ми чујемо твоју причу“.

Сирота Елсалила никада у свом животу није видела таквог човека. Осетила је да пред њим не може да говори. Само је ћутала, оборивши поглед на посао.

Онда странац поче још једном: „Немој се устручавати, девојко. Ми смо Шкоћани који су провели десет година у служби шведског краља Јохана, а сад смо разрешени и хоћемо натраг у завичај. Дошли смо у Марстранд да потражимо неку прилику да се превеземо у Шкотску, али кад смо овамо стигли, сви мореузи и фјордови били су смрзнути, и тако сад морамо овде да чекамо. Немамо никаква посла, па зато шетамо по мостовима да сретнемо људе. Било би нам мило кад бисмо и ми чули твоје причање“.

Елсалила схвати да је он тако дуго говорио, само да би јој дао времена да се прибере. Најзад помисли: Елсалила, мораш да покажеш да ниси тако ситна да говориш с неким високим господином! Та ти си девојка доброг порекла, а не рибарка! „Причала сам само о великом крвопролићу у паро-

хијском дому Солберге“, рече Елсалила. „Толико их је који могу да причају о томе“.

„Да“, рече странац, „али нисам још знао да је неко од људи господина Арна остао у животу“.

Онда Елсалила исприча још једном о препадну опаким разбојника. Исприча како су се старе слуге окупиле око господина Арна да га заштите и како је сам господин Арне зграбио свој мач са зида и навалио на разбојнике, али су ови све победили. И онда је стара госпођа свештеникова дограбила мач свога мужа и пошла на разбојнике, али су је ови само исмејали и оборили цепаницом на под. Остале жене су се сакриле на огромну зидану пећ. Али када су људи били мртви, дођоше убице, свукоше их доле и поубијаше. „Последња коју су убили“, рече Елсалила, „била је моја драга посестрима. Преклињала је за живот, али трећи рече да морају сви да умру и забоду јој нож у срце“.

Док је Елсалила говорила о убиству, стојала су она три човека мирно. Нису измењали погледе, али су им се уши издужиле од слушања, а очи севале; покатакд су отварају уста, тако да су им зуби блистали.

Елсалила је престала очију пуних суза, ниједном није дигла поглед док је говорила. Није видела да човек пред њом има очи и зубе као вук. Тек кад је завршила с причањем, обрисала је сузе и погледа га.

Кад је срео Елсалилине очи, његово се лице одмах промени.

„Па пошто си тако добро видела убице, девојко“, рече он, „да ли би их одмах познала, кад би их срела?“

„Видела сам их само при светлости луча што је избијала са огњишта и осветљавала их при њиховом злочиначком делу“, рече Елсалила, „али бих

их ипак познала с Божјом помоћу. Молим Бога сваки дан да их сретнем“.

„Како то мислиш, девојко?“ упита странац. „Зар не кажу да су злочиначки путници мртви?“

„Знам то“, рече Елсалила. „Сељаци који су их прогонили, пратили су им траг од парохијског дома све до неке рупе у леду. Дотле су на блиставом леду видели трагове саоница, трагове коњских копита, трагове стопала људи који су носили потковану обућу, али од рупе више никакав траг није водио по леду, и зато сељаци верују да су сви мртви“.

„А ти, Елсалила, ти не верујеш да су мртви?“ упита странац.

„Да, дабогме да верујем да су се подавили“, рече Елсалила, „па ипак молим сваког дана Бога да су измакли. Овако говорим Богу: Дај да су само коњ и саонице отишли под лед, а они да су се спасли“.

„Зашто то желиш, Елсалила?“ питао је странац.

Елсалила, нежна девојка, забаци главу а очи јој севнуше: „Желим да су живи, да бих могла да их пронађем и ухватим. Желим да су живи, да бих могла срце из груди да им ишчупам. Желим да су живи, да бих им видела рашчеречено тело привезано на точку“.

„Како би ти то могла?“ упита је странац. „Па ти си само слаба, мала девојка“.

„Ако су живи“, рече Елсалила, „већ бих умела да их казним. Пре бих и сама пошла у смрт него да их пустим да умакну. Могу они бити јаки и снажни, знам већ, али мени не могу умаћи“.

Онда се странац насмеши, а Елсалила удари ногом о под. „Ако су живи, сећаћу се увек да су ми одузели дом и да сам сад само сирота слушкиња која мора да стоји на хладном мосту и да чисти рибу. Нећу им заборавити да су ми поубијали све

који су ми били блиски. А нарочито им нећу заборавити што су ми сестру по млеку свукли са зида и убили; јер ми је била наклоњена“.

Кад је мала нежна девојка показала толики гнев, три шкотска ратника стадоше се смејати. Морали су тако жестоко да се смеју, да су пошли својим путем да Елсалила не би због тога негодовала. Одоше с пристаништа кроз неку уску улицицу на трг. Али још дуго пошто су ишчезли, чула их је Елсалила како се смеју на сав глас, подругљиво и грехотно.

Изасланица

Недељу дана по смрти сахрањен је господин Арне у цркви Солберге, а истога дана одржана је на зборном месту у Бранехегу расправа по његовом убиству. Господин Арне био је у Бохуслену добро позната личност, па је са копна и хридица дошло толико људи, да би човек могао помислити на војску која се окупила око свог војсковође. И преко поља између солбершке цркве и Бранехега кретало се толико људи, да увече није било стопе снега који није био угажен.

Доцкан у ноћ, кад су сви ови људи отишли својим кућама, довезе се трговац рибом Торарин путем од Бранехега ка Солберги. Торарин је у току дана говорио с многим људима. Непрестано је причао о смрти господина Арна. И на зборишту је био добро почашћен, морао је толико врчева пива да испразни с путницима који су дошли из далека. Торарин је био тежак и тром, легао је на своје саонице. Осећао је тугу што је нестало господина Арна, и кад је био у близини парохијског дома, стадоше га мучити тешке мисли. „Гриме, куче моје“, рече, „да сам само поверовао у оно знамење с ножевима, могао сам онда отклонити читаву несрећу. Често ми-

слим на то, Гримере, куче моје. Тако ми је у души као да сам и сам помогао да се господин Арне уклони са овог света. Запамти добро што ти кажем: ако још једном чујем онако нешто, повероваћу и према томе ћу се управљати“. Али док је Торарин лежао на саоницама и дремао, затворених очију, ишао је коњ по својој вољи, и кад је дошао до парохијског дома Солберге, скрену он из навике у двориште. Торарин није то приметио. Тек кад је коњ застао пред вратима стаје, усправи се он и обазре се око себе. Сав се најежио кад се обрео у дворишту куће где је тек пре недељу дана било побијено толико људи.

Зграбио је одмах узде. Хтео је да окрене коња и да опет изиђе на пут, али га неко у том тренутку куцну у раме, и он се осврте. Крај њега је стојао стари Олоф, коњушар, који је служио у парохијском дому откако га се Торарин сећа.

„Зар ти се толико жури да још ноћас изиђеш из дворишта, Торарине?“ рече му. „Боље хајде са мном у кућу! Тамо је господин Арне и чека на тебе“.

Хиљаде мисли прођоше Торарину кроз главу. Није знао да ли сања или је будан. Олоф, коњушар, стојао је пред њим свеж и жив, а ипак га је пре недељу дана видео како лежи мртав поред осталих с великом раном на врату.

Торарин ухвати још чвршће за узде. Чинило му се најбоље да што пре одмакне одатле. Али је рука Олофа, коњушара, још увек почивала на његовом рамену, и стари је и даље наваљивао.

Торарин је тражио по глави неки изговор. „Нисам имао намеру да овако касно узнемиравам господина Арна“, рече. „Коњ је овамо скренуо, да нисам ни приметио. Идем сад даље да потражим неко преноћиште за ноћас. Ако господин Арне хоће да говори са мном, боље да навратим опет сутра“. И онда се Торарин прегну напред и удари коња бичем.

Али у истом тренутку стојао је већ стари слуга пред коњем, дохватио га за узде и принудио га да остане миран. „Немој бити тврдоглав, Торарине!“ рече слуга. „Господин Арне још није легао, седи и чека. А ти знаш да се овде можеш склонити преко ноћи исто тако добро као ма у којој другој кући у парохији“.

Торарин хтеде да одговори како није право да станује у кући без крова. Али пре него што рече, баци поглед на кућу и угледа како онај стари кров стоји лепо сачуван и прикладан као и пре пожара. Па ипак је још јутрос Торарин видео како наге греде стрче у небо. Погледао је и протрљао очи, али парохијска кућа стојала је збиља неоштећена, са сламом и снегом на крову. Из димњака су искакале варнице и дим. А кроз затворене прозорске капке падао је зрак светлости на снег. Ко има да путује далеко по хладним друмовима, не зна приснијег призора но што је зрак светлости који навире из топле собе. Али Торарин се само још више пре-страши. Ошину коња да се овај пропе и ритну, али се ни за корак не одмаче од врата стаје.

„Хајде само унутра!“ рече му слуга. „Мислим да у овом погледу нећеш имати шта да зажалиш“.

У то паде Торарину на памет шта је успут хвалио. И још док је стојао на саоницама са замахнутим бичем, постаде одједном питом као јагње. „Ево, Олофе, ту сам!“ рече и скочи са саоница. У овом погледу нећу збиља имати шта да зажалим. Води ме господину Арну!“

Али кораци што их је сад начинио преко дво-ришта до куће, били су најтежи што их је Торарин икад направио. Кад се врата отворише, заклопио је очи да не мора да види собу. Али мислећи на господина Арна, настојао је да прикупи сву храброст. „Толике добре ручкове и вечере ти је дао. Куповао је и рибе од тебе, иако му је остава била пуна. За живота ти је увек био наклоњен па ти и

после смрти неће нашкодити. Свакако хоће неку услугу од тебе. Не заборави, Торарине, да се мора човек показати захвалан чак и према мртвима“.

Торарин отвори очи. И онда угледа велику собу какву је увек видео. Познао је високу зидану пећ и ткание застирке које су покривале зидове. Али је много пута погледао са зида на зид и с пода на таваницу пре но што је прибрао снагу да погледа на сто и клупу где је господин Арне обично седео.

Али најзад погледа и тамо — а тамо је седео господин Арне, као што је седео и пре недељу дана, десно од њега седела је његова жена а лево његов викар. Изгледало је као да је господин Арне завршио свој обед, одгурнуо је тањир испред себе, а пред њим је лежала лажица на столу. Све старе слуге и слушкиње седели су за столом, а од младих девојака само једна. Торарин је дуго стојао на вратима и мерио људе за столом. Изгледали су брижни и тужни, и господин Арне је такође седео суморан, наслонивши главу на руку.

Најзад господин Арне подиже поглед. „Доводиш ли ми то неког странца у собу, коњушару Олофе?“

„Ово је Торарин, трговац рибом“, одговори слуга, „који је данас био на зборишту у Бранехегу“.

Све је то звучало тако природно, да се Торарин осећао све одважнији. Храбро се упутио преко собе господину Арну. Питао се у себи да убиство господина Арна није био само ружан сан и да ли он збиља још живи. Али док је Торарин тако ишао, бацио је из навике поглед на постељу с небом, поред које је обично стојао оковани ковчег с новцем. Али ковчег сад више није био на свом месту, и кад Торарин то виде, поново га подиже језа.

„Е, Торарине, причај нам шта је било данас на сабору“, поче господин Арне.

Торарин послуша позив и стаде да прича о сабору и расправи, али није могао да влада својим језиком, па је говорио рђаво и замуцкивао.

А господин Арне га одмах прекиде: „Реци ми најважније, Торарине. Јесу ли пронађени наше убице и кажњени“.

„Не, господине Арне“, усуди се Торарин да одговори. „Ваше убице леже на дну Хакефјорда. Како би им се неко могао осветити?“

Кад Торарин тако одговори, господина Арна захвати опет нерасположење, и он удари грубо пеницом о сто. „Шта кажеш, Торарине? Старешина Бохуса био је овде са својим помоћницима и писарима и затим одржао сабор, а нико му није могао рећи где би се могле наћи моје убице?“

„Не, господине Арне“, одврати Торарин, „нико му то живи не може рећи“.

Господин Арне је гледао неко време набрана чела мрачно преда се. Онда се још једном обрати Торарину: „Знам да си ми одан, Торарине. Можеш ли ми рећи како да се осветим својим убицама?“

„Разумем вас свакако, господине Арне“, рече Торарин, „да бисте хтели да се осветите онима који су вам тако сурово одузели живот. Али међу нама што ходамо по овој Божјој земљи нема никога ко би вам у томе могао помоћи“.

Кад је господин Арне чуо одговор, утону у размишљање. И настаде тишина.

После неког времена усуди се Торарин с молбом: „Ето, господине Арне, испунио сам вам жељу и рекао како је било на сабору. Имате ли још нешто да ми кажете или ми дозвољавате да се сад повучем?“

„Не смеш да идеш, Торарине“, рече господин Арне, „пре но што ми кажеш да ли ме ико од живих може осветити“.

„Ако се сви људи Бохуслена и Норвешке скупе да се освете вашим убицама, не би били у стању да их нађу“, рече Торарин.

Онда изрече господин Арне: „Ако живи не могу да нам помогну, морамо сами себи помоћи“. Затим поче господин Арне на глас да чита Оченаш, али не норвешки, већ латински, као што је пре њега био обичај. При свакој речи молитве коју је читао, указивао је прстом на неког од оних што су седели за столом. Тако је редом ишао све док није стигао до амен. А при овој речи показа прстом на младу девојку, ћерку његова сина.

Млада девојка се диже од стола, а господин Арне јој рече: „Ти знаш шта имаш да радиш“.

Онда млада девојка стаде веома јадиковати и рече: „Немој ме слати с тим налогом. То је исувише тешко дело за овако слабу девојку“.

„И заиста треба да идеш“, рече господин Арне. „Право је да ти идеш — ти имаш највише да се светиш. Никоме од нас није тако много година живота отето као теби, најмлађој међу нама“.

„Не жудим за осветом ни једном човеку“, рече девојка.

„Треба одмах да идеш“, рече господин Арне, „и нећеш бити сама. Знаш да су у животу двоје који су пре недељу дана седели овде за столом“.

Кад је Торарин чуо да господин Арне тако говори, помисли да је господин Арне изабрао њега да се бори против злочинаца и убица, па повика:

„Преклињем вас Божјом милошћу, господине Арне...“

У истом тренутку учини се Торарину као да се господин Арне и парохијски дом претворише у маглу. А сам утону дубоко, као да пада с неке стрмоглаве висине. И притом изгуби свест.

Кад се поново вратио у живот, већ је јутро свитало. Приметио је како лежи на земљи у дворишту

солбершке пароксије. Коњ је с натовареним саоницама стојао крај њега, а Грим је лајао и завијао. „Све је било само сан“, рече Торарин, „види се сад. Двориште је пусто и разорено. Нисам видео ни господина Арна ни ма ког другог. Али сам се у сну толико уплашио, да сам пао са саоница“.

На месечини

Кад је протекло четрнаест дана од смрти господина Арна, дође неколико ноћи с јаком, светлом месечином. И једне вечери био је Торарин на путу и возио се по месечини. С времена на време заустављао је коња као да му је тешко падало да нађе пут. Па ипак није то била никаква шума где би човек могао залутати, већ нешто што је личило на отворену равницу на којој је било мноштво камених брежуљака. Цео предео био је покривен белим, светлуцавим снегом. По добром времену је нападао равномерно па није лежао у сметовима и наносима. Докле год је око допирало, пружала се само ова подједнако глатка равница и једнаки камени брежуљици.

„Грима, куче моје“, рече Торарин, „кад бисмо видели ово први пут вечерас, свакако бисмо мислили да се крећемо преко неке велике пољане. Али бисмо се сигурно чудили што је тле тако равно и пут без камења и рупа. Каква је то земља, питали бисмо се, где нема ни јарака ни ограде; како то да из снега не вири никакав жбун, па чак ни травка? Зашто не видимо реке или поточиће, који иначе и по највећој зими пресецају својим црним коритима бела поља?“ Торарин је веома уживао у овим мистима, па и Гриму су се оне свиђале. Није се мицао са свога места на товару, већ је лежао мирно и жмиркао. Али баш кад је Торарин завршио свој говор, прође

крај неке високе мотке на чијем је врху стојао неки свежањ.

„Кад бисмо овде били туђи, Гриме, куче моје“, рече Торарин, „онда бисмо се свакако питали каква је то пољана где су постављени знаци као што се налазе на мору. Кад би то било збиља море, свакако бисмо то и рекли. Али нам се то чини сасвим немогуће. Што тако стално и сигурно лежи не може да буде вода. И да ли би ове стене што стоје тако чврсто сједињене, могле да буду острва и хриди које су раздвојене уморним морем? Не, не можемо то сматрати могућим, Гриме, куче моје“. Торарин се насмеја, а Грим је још увек лежао непокретан. Торарин настави даље вођњу све док није скренуо иза једне високе стене. Онда узвикну као да је видео нешто чудно. Изненади се, повуче узде и плесну рукама. „Гриме, куче моје, ниси хтео да верујеш да је ово море! А видиш сад. Дигни се, па ћеш видети како пред нама лежи неки велики брод. Ниси хтео да познаш поморске знаке, али овде је варка немогућа. Сад не можеш више да поричеш да је то море по коме се возимо“.

Торарин је остао тако неко време, мерећи велики брод што је лежао ту смрзнут у леду. Изгледао је као да је залутао поред белог глатког леденог покривача. А кад Торарин угледа слаб дим што се дизао с бродске палубе, одвезе се тамо и понуди бродару да купи рибу. Имао је још само неколико бакалара на дну саоница, јер је у току дана обишао све дереглије које су у гомилама лежале замрзнуте, и продао им рибу.

На броду је седео бродар са својом момчади у суморном расположењу. Купише од трговца рибу, не зато што им је била потребна, већ само да би ма с ким могли да говоре.

Кад су сишли к Торарину на лед, начини овај безазлен израз лица и стаде с њима да говори о времену. „Откад се памти није време било тако

лепо као ове зиме“, рече Торарин. „Већ готово три недеље како је мирно у ваздуху и јак мраз — савим другачији но што смо ми на острвцима навикли“.

Али бродар који је стојао ту са својом великом галијом препуном буради харинге, замрзнут у неком заливу у близини Марстранда баш у тренутку кад се спремао да исплови на море, погледа Торарина срдито и одврати:

„Шта, ово време називаш ти лепим?“

„Како другачије да га назовем?“ рече Торарин и погледа га невино као дете. „Небо је ведро и плаво, ноћ је лепа као дан. Никада раније нисам доживео да се овако недељама возим по леду. Овде се море не мрзне често, и кад се једном смрзне, увек одмах дође бура и после неколико часова оде лед“. Бродар је стојао смркнут, није уопште одговарао на Торариново брбљање. Онда га Торарин упита зашто не иде у Марстранд. „Један час пешке, нема више преко леда“, рече Торарин. Али и овог пута не доби одговор. Торарин је разумео: човек није хтео ни тренутка да напусти галију из страха да не би могао бити на лицу места кад крене лед. Ретко сам видео човека који има овако болесно чежњиве очи, помисли Торарин.

Али бродар који је из дана у дан седео међу хридинама у немогућности да разапне једра и исплови на море, свашта је за то време смишљао, па зато рече Торарину: „Ти путујеш унаоколо па све чујеш шта се деси — знаш ли зашто Бог ове године затвара тако дуго путеве мора и све нас држи заробљене?“

Сад Торарин престаде да се смешка, али се начини да не зна и рече: „Не знам како то мислиш“.

„Ето тако“, рече бродар, „стојао сам једном читав месец дана у заливу Бергена, и сваки дан је дувао такав супротан ветар, да ниједан брод није могао на море. Али на једном броду који је такође

био заробљен, био је неки човек који јепокрао црквене утвари и који би измакао да није било оне олује. Онда су успели да га открију у његовом скровишту, и чим је одведен на копно, одмах на-стаде лепо време и повољан ветар. Разумеш ли сад шта сам хтео са својим питањем зашто Бог држи затворена врата мора?“

Торарин је ћутао неко време. Изгледало је као да није нерасположен да му озбиљно одговори. Али ипак изби то себи из главе и рече: „Клонуо си зато што си затворен овде међу хридилама. Па зашто не идеш у Марстранд? Кажем ти да је живот тамо весео. Тамо су стотине странаца који се предају само игри и пићу“.

„Па зашто је тамо тако весело?“ упита бродар.

„Ах“, одврати Торарин, „тамо су морнари чији су бродови такође смрзнути. Има тамо пуно рибара који су таман завршили са ловом на харинге, кад их је лед спречио да се врате кући. А тамо се шета сигурно стотину шкотских најамника који су отслу-жили свој рок и сад чекају на неку прилику да от-плове у Шкотску. Мислиш ли да су сви ови људи оборили главе и не веселе се по цео дан?“

„Да, могуће је да се ови људи збиља добро за-бављају, али је мени милије да сачекам овде“, рече бродар.

Торарин баци брз поглед на њега. Био је то висок, сув човек. Очи су му биле светле и бистре као вода, и сетна погледа. „Овога човека не могу развеселити, ни ја ни ма ко други“, помисли То-рарин.

Још једном га бродар ослови: „Ови шкотски на-јамници свакако су поштени људи?“

„Онда ћеш их сигурно ти одвести у Шкотску?“ примети Торарин.

„Да“, рече бродар“, имам товар за Единбург, и један је управо ту, молио ме је да га повезем. Али ја не волим овакве пустахије на броду, па сам га

молио да се размислим. Јеси ли чуо што о њима? Мислиш да бих смео овако нешто да учиним?“

„О њима сам чуо једино да су храбри људи. Свакако их можеш узети“. Али кад Торарин рече ово, његов пас скочи и стаде да завија. „Та шта ти је, Гриме, куче моје?“ упита Торарин. „Сматраш ли да исувише дуго стојим овде на леду и траћим време у брбљању?“ И поче се спремати за одлазак. „Па збогом!“ рече.

Торарин пође малим мореузом између Детелинског и Крављег острва ка Марстранду. Кад је већ могао да сагледа Марстранд, примети да није сам на леду. На месечини угледа неког великог човека како поносна држања корача по снегу. Имао је шешир с пером и богато украшену одећу с јако набућеним рукавима.

„Видиш“, рече Торарин за себе, „ено га иде сер Арчи, вођа Шкођана који је вечерас био на галији, да обезбеди себи превоз“. Торарин је био тако близу овом човеку, да је већ сустигао његову дугачку сенку. Коњ је већ ставио копито на перо са шешира Шкођанинове сенке. „Гриме“, рече Торарин, „да га питамо да ли хоће да се повезе с нама у град?“

Пас брзо скочи, али му Торарин положи руку на леђа, умирујући га. „Буди само миран, Гриме, куче моје! Видим већ да не волиш ове Шкођане!“

Сер Арчи није ни приметио да му је неко тако за петама. Ишао је не осврћући се. Торарин скрену лагано у страну, да га мимоиђе. Али тада примети Торарин иза шкотског господина нешто што је изгледало као још једна сенка. Била је дуга, танка и сива, лебдела је над земљом, тако да није остављала трагове за собом, и снег није шкрипао под њеним стопама.

Шкођанин је ишао крупним корацима. Није гледао ни десно ни лево. А сива сенка је клизила за

њим, тако близу као да хоће нешто да му шапне на уво.

Торарин се возио опрезно напред, све док није био упоредо с њима, и онда угледа Шкођаниново лице на ведрој месечини. Овај је корачао намрштених обрва и изгледао нерасположен, као да га мучи нека нелагодна мисао.

Баш кад је Торарин промицао поред њега, осврте се овај и погледа иза себе, као да осећа некога за собом. Торарин виде јасно: иза сер Арчија прикрала се нека млада девојка у дугој сивој хаљини, али је сер Арчи не опази. Кад се обазре, стојала је она непомично, и сенка сер Арчија падала је тамно и широко преко ње и скривала је. Сер Арчи се одмах окрете и настави пут, и опет је девојка хитала за њим и изгледала као да му нешто шапће на уво.

Кад је Торарин ово видео, обузе га ужас који није могао да савлада. Узвикну гласно и ошину коња, те кљусе удари у галоп, тако да га је пена облила кад су стигли пред врата његове колибе.

Потера

На страни Марстрандског острва која је била окренута Шеренхофу и заштићена венцем острваца, лежао је град са својим кућама и зградама. Улице и улицице вриле су од људи, пристаниште је било препуно чамаца и бродова, ту су вадили усољене харинге и рибе, ту је била црква с портом, ту је била градска кућа и трг, и ту су стојала висока дрвета која лети озелене. А на другој половини Марстрандског острва, окруженој отвореним морем и незаштићеној острвима и хридима, били су само гребени и разуђене стене које су залазиле у море. Било је ту вреска с мрким крунама и бодљикавог трња, пећина, видри и лисица, гнезда дивљих пловки и галебова, али не и пута, куће и људи

Тораринова колиба налазила се горе на гребену острва, тако да је с једне стране гледала на град, а с друге у ону дивљину. Кад би Елсалила отворила врата, пред њом су се пружале широке, наге заравни стена, с којих се могло сагледати далеко на запад, све до тамног руба отвореног мора.

Сви морнари и рибари који су били замрзнути у Марстранду пролазили су поред Тораринове колибе, кад би се пели на стене да виде да ли су заливи и мореузи почели да збацују ледени покривач. Елсалила је стојала толико пута на кућним вратима и гледала за њима, кад су промицали. Била је до срца тужна од патње која ју је задесила, па је мислила: „Верујем да је сваки срећан који има нешто за чим може да жуди. А ја не знам шта бих могла на свету да желим“.

Једне вечери угледа Елсалила неког високог човека који је носио шешир са широким ободом и великим пером како стоји горе на стени и гледа на запад преко мора, као и сви остали. И Елсалила виде одмах да је тај човек вођа Шкођана, сер Арчи, који је говорио с њом доле на мостовима.

Кад се враћао у град и пролазио поред колибе, Елсалила је још увек стојала на вратима; плакала је. „Зашто плачеш?“ упита је он и застаде.

„Плачем зато што немам ништа за чим бих жудела“, рече Елсалила. „Кад сам вас видела на гребену како гледате на море, помислила сам: Сигурно има тамо преко мора дом куд ће да отплови“.

Онда се сер Арчијево срце разнежи, и он рече: „Већ годинама није нико са мном говорио о мом дому. Бог зна како је у родитељској кући. Било ми је седамнаест година кад сам отишао од куће и ступио у туђу ратничку службу“. Затим сер Арчи ступи у колибу код Елсалиле и стаде с њом да говори о родитељској кући.

Елсалила је ђутке седела и усрдно слушала сер Арчија. Била је срећна за сваку реч коју је сер Арчи изговорио.

А кад затим сер Арчи хтеде да пође, замоли Елсалилу за пољубац.

Онда Елсалила рече не и похита на врата, али јој сер Арчи препречи пут и хтеде да је присили.

У то се отворише врата на колиби, и домаћица уђе журно унутра. Сер Арчи се онда одмаче од Елсалиле, пружи јој руку у знак растанка и похита.

А Тораринова мајка рече Елсалили: „Паметно ти је што си ми јавила. Не приличи једној девојци да сама седи у колиби с неким мушкарцем као што је сер Арчи. Та ти знаш: најамник нема ни части ни поштења“.

„Ја вам јавила?“ рече Елсалила изненађено.

„Да“, одговори стара, „кад сам била на мосту за послом, дође ми нека мала госпођица коју дотле никад нисам видела, поздрави ме с твоје стране и замоли да дођем кући“.

„Како је изгледала та госпођица?“ упита Елсалила.

„Нисам је добро загледала, да бих ти могла рећи“, одговори стара. „Али је ишла тако лако по снегу, да се уопште није чула“.

Кад Елсалила ово чу, пребледе и рече: „Онда је то био неки Божји анђео који вас је позвао кући“.

И опет је седео сер Арчи у Торариновој колиби и разговарао са Елсалилом. Били су сами. Весело су разговарали и били веома задовољни. Сер Арчи је говорио Елсалили како би требало да пође с њим у Шкотску. Тамо ће да сагради дворач за њу и да је начини отменом властелинком. Рече јој како ће имати стотину слушкиња и како ће играти на краљеву двору.

Елсалила је седела ћутке, послушнички сваку реч сер Арчија и све му веровала. А сер Арчи је мислио да никад није срео девојку коју је тако лако залудити као што је Елсалила.

Одједном заћута сер Арчи и погледа низ своју леву руку.

„Шта вам је, сер Арчи, зашто не причате даље?“ упита Елсалила.

Онда се сер Арчи окрете збуњена лица Елсалили и рече: „Видиш ли, Елсалило, косу што се обвила око моје руке? Видиш ли ову плаву коврџу?“

Кад је почео да говори, млада девојка није ништа видела, али још пре но што је довршио, угледа она како се око сер Арчијеве руке умотао неколико пута прамен светле, меке косе. И млада девојка скоочи ужаснута и викну: „Сер Арчи, чију то косу носите омотану око руке?“

Сер Арчи је погледа збуњено и сметено: Елсалила, осећам да је збиља коса. Тако ми меко и нежно лежи око руке. Али откуда ми само?“

Девојка је укочено гледала у руку, очију које су се чиниле као да ће јој искочити из главе.

„Оваква је коса моје сестре по млеку била омотана око руке човека који ју је убио“, рече најзад.

Онда се сер Арчи поче смејати. Брзо повуче руку и рече: „Видиш, ти и ја, Елсалила, уплашили смо се као нека деца. А то је било само неколико јаких сунчевих зракова што су пали кроз прозор“.

Али девојка удари у плач и рече: „Сад ми је као да опет лежим на зиду пећи и гледам убице на делу. Ах, до последњег тренутка сам се надала да ми најмилију посестриму неће наћи, али и њу је најзад један од њих свукао са зида, и кад је хтела да побегне, умотао је њену косу око своје руке и чврсто је држао. Клекла је пред њега и рекла: Погледај моју младост. Поштеди ме! Пустите ме да живим бар дотле док не сазнам зашто сам дошла на свет! Нисам

ти учинила ништа нажао; зашто хоћеш да ме убијеш? Али је он није слушао, већ ју је убио“.

Кад је Елсалила то рекла, стојао је сер Арчи намрштен и гледао у страну.

„Ах, кад бих једном срела тог човека!“ рече Елсалила. Стојала је стиснутих песница пред сер Арчијем.

„Па не можеш срести тог човека“, рече сер Арчи. „Мртав је“.

А девојка се баци на клупу и стаде да јеца. „Сер Арчи, сер Арчи, зашто сте ме навели да мислим на покојне? Сад ћу плакати читаво вече и целу ноћ. Идите, сер Арчи, сад ми је у души само мисао на покојне, сад морам да мислим како ми је сестра по млеку била пријатељски наклоњена“.

Сер Арчи није успео да је утеши, сузе и јадиковање га отераше, и он оде својим друговима.

Сер Арчи није могао да схвати зашто му је душа стално испуњена суморним мислима. Није их заборављао ни кад је седео код Елсалиле и разговарао с њом ни кад је био са друговима и пио. Није их се могао ослободити ни кад је ноћи провео у игрању по пристанишним крчмама, а није им измицао ни кад је ишао миљама по смрзнутом мору.

„Зашто се непрестано сећам онога чега не бих хтео да се опомињем?“ рече сер Арчи себи. „Чини ми се као да се неко увек прикрада за мном и шапће ми на ухо. — Чини ми се као да неко разапиње мрежу“, рече сер Арчи, „да ухвати све моје мисли и да ми само ову оставља. Не видим ловца који баца мрежу, али му чујем кораке, кад ми се прикрада. — Чини ми се као да преда мном иде неки сликар који све ствари што их гледам претвара у исту слику“, рече сер Арчи. „Било да поглед уперим у небо или у земљу, видим увек само једно“.

„Чини ми се као да ми на срцу седи неки клесач и урезаје ми једну једину тугу“, рече сер Арчи. „Не могу да видим клесача, али га ноћ и дан чујем како чекићем куца и удара. Ти камено срце, ти камено срце, вели он, сад мораш да попустиш. Сад уклесујем у тебе јад“.

Сер Арчи је имао два пријатеља, сер Филипа и сер Рециналда, који су га у свему следили. Њих је бринуло што је он невесео и што му ништа није могло донети срећу. „Шта ти недостаје?“ питали су га често. „Зашто ти очи тако горе и зашто су ти образи тако бледи?“

Сер Арчи им није хтео рећи шта га мучи. Мислио је: Шта ће помислити о мени моји другови, ако сазнају какви су ме немужевски наступи захватили. Не би ми се више покоравали, кад би знали да ме мучи кајање због дела које је било потребно. А кад су све жешће наваљивали на њега, он им рече да би их завео на погрешан траг: „Чудо се збива са мношћом ових дана. Има ту нека девојка коју бих хтео да освојим, али не могу. Увек ми се нешто испречи!“

„Можда те та девојка не воли?“ рече сер Рециналд.

„Сигуран сам да ми је њено срце наклоњено“, рече сер Арчи, „али нешто бди над њом и тако не могу да је добијем“.

Онда се сер Рециналд и сер Филип стадоше смејати и рекоше: „Девојку ћемо ти већ прибавити“.

Увече је Елсалила ишла сама улицицом. Враћала се уморна с посла и мислила у себи: „Овај живот је тежак, не чини ми никакву радост. Ужасно ми је од оног стојања по читав дан и од оног мириса риба. Ужасно ми је кад чујем оне жене како се смеју и шале оним грубим гласовима. Ужасно ми је од оних гладних галебова што лете преко столова и хоће да отму комаде рибе из руке. Кад би само

неко дошао и одвео ме одавде! Радо бих пошла са њим и на крај света“.

Кад је Елсалила пролазила кроз најмрачнији ко-мад улице, ступише из сенке сер Реџиналд и сер Филип пред њу и поздравише је. „Девојко Елсалила!“ рекоше јој: „Доносимо ти глас од сер Арчија. Лежи болестан у гостионици. Жуди да разговара с тобом, па те моли ако би хтела с нама да поћеш к њему“.

Елсалила се уплаши да сер Арчи није можда много болестан, па крену одмах с она два шкотска господина. Сер Реџиналд и сер Филип узеше је између себе. Насмешише се један на другог и помислише како ништа лакше него обманути Елсалилу. Елсалила се јако журила. Готово је трчала низ улицу. Сер Филип и сер Реџиналд морали су добро да пруже кораке, да би је могли следити.

Али како је Елсалила тако брзо хитала, стаде се нешто котрљати пред њеним ногама. Као да јој је неко бацио нешто под ноге, замало да се саплете. „Шта ли се то котрља пред мојим ногама?“ помисли Елсалила. „Мора да је неки камен што се ишчупао из земље, па се сад котрља низ падину“. Толико је журила да стигне до сер Арчија, да није хтела да је задржи оно што јој се котрља пред ногама. Одгурну га у страну, али се оно одмах врати и настави да се котрља пред њом низ улицу.

Елсалила је чула како звони као сребро, кад га је одгурнула, и виде како се блиста и пресијава. „Ово није обичан камен“, помисли Елсалила. „Изгледа ми као сребрн новац“. Али се толико журила сер Арчију, да није хтела да троши време и да се сагиње и диже новац са улице. Међутим, новац се и даље непрестано котрљао пред њеним ногама, и она помисли: „Пре ћу стићи, ако се сагнем и подигнем га. Та могу га бацити далеко, ако није од

вредности“. Сагну се и диже. Био је то велики сребрник, који јој је светлео у руци.

„Шта си то нашла на улици, девојко?“ рече сер Реџиналд. „Сија се тако бело на месечини“. Били су управо пред неком пристанишном бараком, где станују страни рибари за време док раде у Мар-странду. Пред улазом је висио фењер који је бацао слабу светлост на улицу. „Дај да видимо шта си то нашла, девојко“, рече сер Филип и застаде под фењером.

Елсалила показује новац при светлости фењера, и једва што је бацила поглед на њега, кад узвикну: „Ово је новац господина Арна! Познајем га. Ово је новац господина Арна!“

„Шта кажеш, девојко?“ упита сер Реџиналд. „По чему је то новац господина Арна?“

„Познајем га“, рече Елсалила. „Често сам виђала како га господин Арне држи у руци. Да, ово је извесно новац господина Арна“.

„Не вичи тако јак, девојко!“ рече сер Филип. „Ено већ трче људи да чују што тако вичеш“.

Али Елсалила није пазила на сер Филипа. Видела је да су врата бараке отворена. Усред бараке горела је ватра, а око ватре седели су многи људи у мирном и озбиљном разговору. Елсалила похита к њима унутра. Држала је новац уздигнут. „Чујте, сви људи!“ узвикнула је. „Сад знам да су убице господина Арна још живи. Погледајте, нашла сам новац господина Арна!“

Сви људи се окретоше њој. Тад она виде да Торарин, трговац рибом, седи такође у кругу. „С чиме то долазиш, девојко, и шта вичеш?“ упита је сад Торарин. „Како можеш да разликујеш новац господина Арна од другог новца?“

„Како не бих могла да разликујем овај новац!“ рече Елсалила. „Стар је и велики и има зарез на ивици. Господин Арне говораше да овај новац по-

тиче из доба старих норвешких краљева, и није хтео никада да га да неком при плаћању“.

„Реци нам онда где си га нашла, девојко“, рече неки рибар.

„На улици ми се котрљао пред ногама“, рече Елсалила. „Морао га је неки убица испустити“.

„Може то бити истина, што кажеш“, упаде Торарин. „Али шта да радимо! Можеш и посведочити да су ишли неком нашем улицом — тиме нећемо открити убице“.

Рибари нађоше да су Тораринове речи мудре, и поседаше опет око ватре.

„Хајде са мном кући, Елсалила“, рече Торарин. „Није ово време за једну девојку да лута по улицама и тргу“. Кад Торарин ово рече, обазре се Елсалила за својим пратиоцима. Али сер Рециналд и сер Филип били су се изгубили, да она није ни приметила.

У Градском подруму

Гостионичарка Градског подрума у Марстранду отвори једно јутро врата, да почисти улаз и степенице. И онда угледа неку младу девојку како се ди на степеницама и чека. Била је обучена у дугу сиву хаљину, коју је око струка држао појас. Коса јој је била светла и нити је била зачешљана нити сплетена, већ опуштена с обе стране лица. Кад се врата отворише, она се диже и сиђе низ степенице, али се гостионичарки учини да се девојка креће као месечарка. Све време је имала очи оборене и руке чврсто притиснуте уз тело. Уколико јој се више приближавала, утолико се гостионичарка више чудила како је девојка нежна и ситна. И лице јој је било љупко, али тако танко и прозирно, као да је саздано од крта стакла.

Кад је пришла гостионичарки, упита је да ли има посла који би она могла да отаљава и да ли хоће да је прими у службу.

Гостионичарка онда помисли на оне пустахије што свако вече седе у гостионици и пију обично пиво и вино, и не могаше да пригуши осмејак. „Не, код нас нема посла за тако мале госпођице као што си ти“, рече јој.

Девојка нити отвори очи, нити начини ма какав покрет, већ замоли поново да је узме у службу. Не тражи ни храну ни награду, хтела би само посла.

„Не“, рече гостионичарка, „кад би била и моја рођена кћер, опет бих те одбила. Желим ти нешто боље него што је служба код мене“.

Млада девојка оде тихо уз степенице, а гостионичарка остаде гледајући за њом. Изгледала је у том тренутку тако малена и немоћна, да се гостионичарка сажали. Позва је натраг и рече: „Можда ти прети још већа опасност ако тако ходаш сама улицама, него кад би дошла к мени. Можеш да останеш један дан и да переш судове, па ћу да видим шта вредиш“. Гостионичарка је одведе у неку собицу, што се налазила иза подрумске дворане. Није била већа од неког ковчега и на њој није било ни прозора, светлост је долазила кроз рупу у зиду собе где се точило пиће.

„Остани данас ту“, рече гостионичарка младој девојци, „и пери све судове које ти будем пружала кроз ову рупу, па ћу онда видети да ли те могу задржати у служби“.

Млада девојка оде у собицу. Кретала се тако тихо, да се гостионичарки чинило као да се креће мртвац у гробу. Стојала је унутра цео дан, није говорила ни с ким, ниједном није протурала главу кроз рупу да погледа људе који су долазили у подрум и одлазили. Јело што су јој дали, није ни додирнула. Нико је не чу да звецка посуђем при

прању, али кад год би гостионичарка провукла руку кроз рупу, пружала јој је девојка лепо опране судове, на којима није било ни мрљице. Али кад би их гостионичарка узимала и стављала на сто, били су тако хладни, да је мислила како ће јој се кожа на прстима смрзнути. И са ужасом је помишљала: „Чини ми се као да их човек узима из руку хладне смрти“.

Једног дана није било рибе да се чисти на мостовима, и Елсалила је могла да остане код куће. Седела је сама у колиби и прела. На огњишту је весело пуцкарало и у колиби је било прилично светло. Усред рада осети она неки лак дах као да јој хладан ветар додирује чело. Погледала је и видела како пред њом стоји њена покојна посестрима.

Елсалила спусти руку на преслицу и заустави је. Седела је мирно и гледала сестру по млеку. Прво се уплашила, а онда је помислила: није лепо да се плашим своје сестре. Мртва или жива, радосна сам што могу да је видим.

„Мила“, рече покојници, „хоћеш ли нешто од мене?“

Онда проговори покојница гласом који није имао ни звука ни јачине: „Сестрице Елсалила, запослила сам се у гостионици, гостионичарка ми даје цео дан да перем посуђе. Увече сам тако уморна, да више не могу. Зато сам дошла да те упитам да ли би хтела да ми помогнеш?“

Кад Елсалила ово чу, учини јој се као да јој неки вео прекри мозак. Није могла више да мисли, више није имала воље, више није осећала страх. Могла је само да се радује што опет види своју сестру по млеку, па одговори: „Да, мила, одмах идем да ти помогнем“.

Онда покојница пође вратима а Елсалила за њом. Али кад су биле на прагу, посестрима застаде

и рече Елсалили: „Мораш да узмеш огртач. Напољу дува жестока олуја“. При овим речима глас јој је звучао нешто јаче но раније и није био више тако мукао.

Елсалила узе онда огртач са зида и уви се у њега. Помислила је: „Моја сестра по млеку још ме воли. Неће ништа да ми учини нажао. Срећна сам што могу да је следим ма куда ме водила“.

И тако пође она за покојницом кроз многе улице од Тораринове колибе која је стојала на каменом брежуљку, до равнијих улица на тргу и пристаништу. Покојница је све време ишла два корака испред Елсалиле. Јака олуја је фијукала те вечери улицама, и кад би ветар веома жестоко дувао и хтео да је пригњечи уза зид, примети Елсалила како се покојница ставља пред ветар да је својим нежним телом заштити према својим снагама.

Кад су најзад стигле до Градског подрума и покојница пође низ степенице, угаси ветар фењер на улазу, те остадоше у мраку. Елсалила није знала куда да се окрене, па је покојница морала да је ухвати за руку, да би је водила. Али рука покојнице била је тако хладна, да се Елсалила сва најежи и стаде да дрхти од ужаса. Онда покојница повуче руку и зави је у скут Елсалилиног огртача, пре него што је поново ухвати да је поведе. Али је Елсалила осећала ледену хладноћу и кроз крзно.

Покојница одведе Елсалилу кроз неки дугачак ходник и онда отвори врата. Уђоше у малу, мрачну собицу у коју је падао слаби зрак светлости кроз рупу у зиду. Елсалила угледа суд с водом који је стојао на клупици, а у рупи су били поређани пехари и друго посуђе за прање.

„Хоћеш ли да ми помогнеш вечерас на овом послу, Елсалила?“ упита покојница.

„Да, драга“, рече Елсалила, „знаш да ћу ти помоћи у свему што хоћеш“. Скиде огртач, засука рукаве и поче да ради.

„Мораш бити веома мирна и тиха, да гостионичарка не примети како сам довела помоћ“.

„Добро, драга“, рече Елсалила, „тако ћу чинити“.

„Онда збогом, Елсалила!“ рече покојница. „Само те још једном молим: Немој да се много љутиш због овога!“

„Шта то значи, зашто си казала збогом?“ упита Елсалила. „Радо ћу доћи овамо свако вече да ти помогнем“.

„Не, после данашње вечери неће више бити потребно да дођеш“, рече покојница. „Мислим да ћеш ми вечерас помоћи тако добро, да ће овај посао бити завршен“.

За то време се Елсалила већ предала послу. Неки тренутак је све било мирно, онда осети тихи дах на своме челу, сасвим онако као раније кад ју је покојница потражила у Торариновој колиби. Подиже поглед и примети да је сама. Разумела је шта је то осетила као лаки поветарац на челу и рекла: „Моја мила покојна посестрима пољубила ме је у чело пре но што је отишла“.

Елсалила сврши онда свој посао. Опрала је све посуђе и обрисала га. Затим оде до рупе да види да ли не стоји друго посуђе. Пошто не нађе нових судова, остаде код рупе и стаде гледати у подрум.

Био је то час кад је једва још било гостију у гостионици. Гостионичарка је седела за својим столом а послуга се није показивала. Само три човека угледа Елсалила како седе у дну једног великог стола. Били су то гости, али је изгледало да се осећају као код куће, јер један од њих, чији је пехар био празан, приђе бурадима, наточи сам из једног великог бурета која су ту била нагомилана, и врати се на своје место.

Елсалили се чинило као да долази са другог света. Мисли су јој биле код мртве посестрима, па није добро разазнала што је видела. Дуго је потрајало док је приметила да су јој она три човека за столом били добро познати и драги. Јер она тројица су били сер Арчи и његова два пријатеља, сер Рециналд и сер Филип.

Последњих дана сер Арчи није долазио Елсалили, па се радовала што га види. Хтела је одмах да му довикне, али помисли како је чудно што више не долази к њој, па остаде мирна. Можда му је нека друга постала драга, мишљаше Елсалила. Можда сад мисли на њу. Јер, сер Арчи је седео мало по даље од својих другова, ћутке гледао преда се и није пио. Кад би му његови пријатељи нешто рекли, већином није налазио ни за потребно да им одговори. Елсалила чу како она двојица покушавају да га развеселе. Питали су га зашто не пије. Саветовали су му чак да иде Елсалили и да се с њом забавља, да би опет био весео.

„Не брините се ви за мене!“ рекао је сер Арчи. „Нешто друго ми је у глави. Стално стоји преда мном, непрестано ми звони њен глас у уху“.

Елсалила виде како сер Арчи упорно гледа у широки стуб који је придржавао подрумску таваницу. И одједном угледа како њена посестрима стоји уз тај стуб и гледа у сер Арчија. Стојала је непомично у својој сивој хаљини, није било лако разазнати је, како се била приљубила уз стуб. Елсалила је стојала као занемела и гледала у подрум. Виде како њена посестрима нетремице посматра сер Арчија разрогачених очију. Све време док је била код Елсалиле, није дизала очних капака.

И њене очи биле су једино ужасне на њој. Елсалила примети како су јој угашене и мутне. Није имала погледа, светлост се није огледала у њима.

После неког времена поче сер Арчи опет дикује. „Увек је видим. Прати ме свуда у стопу рече. Седео је лицем према стубу где је стојала покојница и укочено гледао у њу. Али Елсалила схвати да он не види покојницу. Није он говорио о њој, већ о једној која му је непрестано била у мислима.

Елсалила је остала код рупе и пратила све што се збива. Жудела је јако да сазна на кога сер Арчи стално мисли. Одједном примети како покојница седе на клупу крај сер Арчија и стаде му шапутати на ухо. Али сер Арчи још ништа није знао. Примећивао је њено присуство само по ужасном страху који га је обузео.

Кад је покојница неколико тренутака седела крај сер Арчија и шапутала му на ухо, Елсалила виде како овај обори главу међу руке и заплака: „Ах, да нисам само открио ону младу девојку у склоништу! Једино се кајем што нисам поштедео ону девојку кад ме је молила“.

Она друга двојица Шкођана престаше да пију и погледаше уплашено сер Арчија, зато што је заборављао сву мужевност и предавао се кајању. Неко време седели су тако беспомоћни, а онда оде један од њих бурадима, дохвати највећи врч што је тамо стојао и напуни га црним вином. Затим приђе сер Арчију, пљесну га по рамену и рече: „Пиј, брате мој! Још није потрошено благо господина Арна. Докле год нам даје прилику да пијемо ово вино, неће нас јад надјачати“.

А у тренутку кад је било изговорено: „Пиј, брате мој, још није потрошено благо господина Арна“, угледа Елсалила како се покојница диже с клупе и одједном ишчезе. И у исти мах виде Елсалила три човека пред собом с дугим брадама и чувавим крзненим огртачима како се боре с људима господина Арна. И виде да су то та три човека што

седе у подруму: сер Арчи, сер Филип и сер Реџиналд.

Елсалила напусти собицу где је стојала и прала пехаре гостионичарки и затвори тихо врата за собом. У уском ходнику затим застаде. Наслони се на зид и остаде непомична добар час. Мислила је: „Не могу да га одам. Ма какво зло да је починио, од срца сам му наклоњена. Не могу да га одведем на точак и вешала. Не могу да гледам како му сагоревају руку и ногу“.

Олуја која је цео дан беснела, била је све јача и жешћа што се вече спуштало. Елсалила ју је чула како страховито хучи, док је онако стојала у мраку. Сад је дошла прва пролећна бура, мислила је. Сад је свом снагом стигла, ослобађа море кршећи лед. За неколико дана биће море отворено, и онда ће сер Арчи отићи и никад се више неће вратити. Неће никада више починити неко недело у овој земљи. Чему ће онда користити, ако га ухвате и казне? Ни мртвима ни живима неће то донети радости.

Елсалила се чвршће уви у огртач. Помишљала је да иде кући и да се прихвати рада, не одајући ни живој души тајну. Али пре но што је крочила ногом, одустала је од своје намере и застаде. Стојала је и ослушкивала буру. Опет је помислила како ће сад доћи пролеће. Снег ће се истопити и земља ће се оденути у зелено рухо. „Бог нека ми је милостив, како ли ће ово пролеће бити за мене“, помисли Елсалила. „Ни радост ни срећа ми неће више процветати после ове зиме. Тек је година дана како сам“, мишљаше, „била срећна кад се зима ближила крају и пролеће долазило. Сећам се једне вечери која је била тако лепа, да ме није ништа могло задржати код куће. Онда сам узела сестрицу за руку, те ишетасмо на пољану, да наберемо зеленила и украсимо зид пећи“. Стојала је и присећала се како

је са својом сестром по млеку ишла зеленом стазом. И крај пута виделе су малену младу брезу коју је неко посекао. Виделе су по дрвету да је посечено тек пре неколико дана. Али су приметиле како је сирото посечено дрво озеленело и како се његово лишће развија из пупољака.

Тада је њена посестрима застала и сагнула се над дрветом. „Ах, ти сирото дрвце“, рекла је, „како си ти зло учинило, те не можеш да умреш чак ни кад су те посекли? Зашто мораш да развијаш своје листове као кад би било живо?“

Онда се Елсалила насмејала и рекла јој: „Свакако је тако љупко озеленело, да би онај који га је посекао увидео колико је штету починио и осетно кајање“.

Али њена посестрима није се смејала. Њој су навреле сузе на очи. „Велики је грех посећи једно дрво у доба пупљења, у доба кад је тако пуно снаге, да не може да умре. Ужасно је за неког покојника кад не може да нађе мира у гробу. Мртви немају никакво добро да очекују, ни љубав ни срећу. Једино добро за којим мртви жуде, јесте спокојан сан у гробу. Збиља морам да плачем кад кажеш да ова бреза не може да умре зато што мисли на свога убицу. Мора да је најсуровија судбина онога коме је живот отргнут, кад не може мирно да спава, зато што мора да прогони свога убицу. Мртви могу да желе себи само миран сан и ништа више“.

Кад се Елсалила сетила тога, стала је да плаче и да ломи руке. „Моја сестра по млеку неће наћи мира у гробу“, рекла је, „ако не одам свога љубљеног. Ако јој не помогнем, мораће она да блуди по земљи, без мира и одмора. Моја посестрима има само једну жељу: да нађе мира у свом гробу; ако хоћу да јој га пружим, морам онда човека кога волим да предам на точак и вешала“.

Сер Арчи изиђе из подрума и пође уским ходником. Сад се опет упали фењер који је висио о таваници, и при његовој светлости спази он како млада девојка стоји наслоњена на зид. Била је бледа и тако тиха, да се сер Арчи уплаши и помисли: Најзад је ту пред мојим очима покојница која ме данима прогони. Кад је пролазио поред Елсалиле, спусти своју руку на њену, да се увери да ли је то збиља неки мртавац што стоји. И рука је била тако хладна, да није могао рећи да ли је то створење мртво или живо.

Али кад сер Арчи додирну Елсалилину руку, она је трже, и онда је он познаде. Помислио је да је дошла због њега, па се веома обрадова. У истом тренутку дође му једна мисао. „Сад знам како да умилостивим покојницу, да престане са својим прогањањем“. Узе Елсалилину руку и принесе је устима. „Бог нека те благослови што си дошла вечерас к мени“, рече јој затим.

Међутим, Елсалилино срце било је смртно ожаплошено. Због силних суза није могла сер Арчију да каже како није хтела њега да нађе.

Сер Арчи је дуго стојао ћутке, држећи све време Елсалилину руку. И што је дуже тако стојао, то је њено лице било све светлије и лепше. „Елсалила“, рече сер Арчи веома свечано, „већ неколико дана нисам долазио к теби, јер ме муче тешке мисли. Никада ми нису давале мира, и већ сам мислио да ћу изгубити разум. Али вечерас је боље, не видим више пред очима слику која ме је мучила. А кад сам те овде нашао, онда ми срце рече шта морам да радим, да бих се своје патње ослободио за сва времена“. Сагну се, да погледа Елсалили у очи, али како је она и даље стојала оборених очију, наставио је: „Љутиш се, Елсалила, што више дана нисам долазио к теби. Нисам могао да дођем, јер кад сам тебе видео, још више сам се сећао онога што ме

мучи. Кад сам те видео, морао сам још јаче да мислим на ону девојку којој сам учинио зло. Иначе сам и многим другим људима нанео зло, Елсалила, али моја савест ме мучи само за оно што сам урадио тој девојци“. Како је Елсалила и даље ћутала, дохвати јој он опет руке, принесе их уснама и пољуби. „Чуј сад, Елсалила, шта ми је срце казало кад сам те видео како ту стојиш и чекаш на мене: Учинио си нажао једној девојци и зато треба да на другој окајеш оно што си првој учинио. Треба да је узмеш за жену и да будеш тако добар према њој, да она никад не осети неку патњу. Треба да јој будеш тако веран, да је на дан своје смрти још више волиш него на дан венчања“.

Елсалила је још увек стојала непомично и оборених очију. Онда јој сер Арчи положи руку на главу и подиже је. „Морам да знам, Елсалила, да ли чујеш моје речи“, рече јој и виде како Елсалила тако жестоко плаче, да јој се крупне сузе котрљају низ образе. „Зашто плачеш, Елсалила?“ упита је сер Арчи.

„Плачем“, рече Елсалила, „зато што у свом срцу носим исувише велику љубав према вама“.

Онда сер Арчи приђе још ближе Елсалили и обухвати је руком око паса. „Чујеш ли како напољу бура урличе?“ рече. „То значи да ће море ускоро бити слободно и да ће бродови моћи опет да плове у моју отаџбину. Кажи ми, Елсалила, да ли би хтела да пођеш са мном тамо, да бих могао на теби да поправим оно што сам на другој згрешио?“ Сер Арчи стаде шапатом да прича Елсалили о дивном животу што их чека, и Елсалила поче у себи да мисли: „Ах, кад само не бих знала какво је зло учинио! Онда бих могла да пођем с њим и да будем срећна“.

Сер Арчи јој се све више приближавао, и кад је Елсалила дигла поглед, видеда је како се његово

лице наднело над њом и како управо хоће да је пољуби у чело. Онда помисли на покојницу која је пре мало времена била код ње и пољубила је. Истрже се од сер Арчија и рече: „Не, сер Арчи, никада нећу поћи с вама“.

„Мораш поћи са мном, Елсалила“, рече сер Арчи, „иначе ћу пропасти“. Стао је девојци да шапуће све нежније речи, и опет поче она да мисли у себи: „Зар не би било угодније Богу и људима, кад би он окајао свој грешни живот и постао исправан човек? Коме би користило да се он казни и убије?“

Кад је Елсалила тако почела да мисли, наиђе неколико људи који су ишли у подрум. Сер Арчи примети како они њему и девојци добацују радознале погледе, па рече: „Хајде, Елсалила, одвешћу те кући. Нико не треба да види како си дошла к мени у подрум“.

Онда Елсалила диже поглед као да јој одједном паде на ум како има да изврши неки налог а не да слуша на речи сер Арчија. Али срце јој се стезало, кад је помислила да ода његов злочин. „Ако га предаш стражару, препукнућу“, говорило јој је срце. А сер Арчи уви девојку боље у огртач и изведе на улицу, па пође с њом до Тораринове колибе. И она примети како сваки пут кад би олуја жестоко дохујала, стаје испред ње и штити је. Све време док су тако ишли, мислила је Елсалила: „Моја покојна сестра по млеку није знала да он хоће да окаје своје дело и да постане добар човек“.

Сер Арчи је још увек шапутао Елсалили миле речи на уво. И што га је Елсалила дуже слушала, утолико је била већа њена нада. „Само да бих могла да чујем како сер Арчи изговара ове речи, дозвала ме је моја посестрима“, мислила је Елсалила. „Воли ме тако искрено. Не жели ми она несрећу, већ срећу“.

И кад су стали пред колибу, упита је сер Арчи још једном да ли хоће да пође с њим преко мора. И Елсалила одговори да с Божјом помоћи хоће.

Неспокојна

Сутрадан је бура престала. Било је мирно време, али то није могло да нашкоди леду, море је остало закопчаније но икада.

Кад се Елсалила ујутру пробудила, помислила је: „Сигурно је боље ако се један злочинац поправи и стане да живи по Божјим заповестима него да буде кажњен и убијен“.

У току дана сер Арчи посла Елсалили момка, који јој донесе широку златну наруквицу. Елсалила је била срећна што сер Арчи мисли да јој учини радост, па се захвали слуги и прими поклон. Али када је отишао, морала је да помисли како је сер Арчи ту наруквицу узео за новац од блага господина Арна. На ту помисао није могла више да поднесе да је види. Стргнула ју је с руке и завитлала далеко од себе. „Какав ће то бити живот, кад увек морам да мислим како живим од блага господина Арна“, мислила је. „Не могу ни залогај да принесем устима, а да се не сетим украденог новца, не могу нову хаљину да обучем а да ми не бруји у ушима како се за њу даје отето благо. Сада ипак видим како ми је немогуће да делим живот са сер Арчијем. Рећи ћу му, кад дође“.

Чим је пало вече, дошао је сер Арчи код ње. Био је радостан, јер њега нису мучиле зле мисли. Мислио је да то долази због обећања да ће поправити на девојци што је згрешио према другој.

Кад га је Елсалила видела и чула како говори, није могла да му каже како је тужна и како жели да се растане од њега. Заборављала је све бриге

што су је тиштиле, кад је седела и слушала сер Арчија.

Сутрадан је била недеља, и Елсалила оде у цркву. Ишла је на службу Божју и на вечерњу молитву.

Када је на служби Божјој седела и слушала свештеника чула је сасвим близу плач и јецаје. Мислила је да то плаче неко крај ње на клупи, али је видела десно и лево око себе све само мирне и достојанствене људе.

А ипак је јасно чула како неко плаче, и мислила је да је тај што плаче тако близу да га мора дохватити ако пружи руку. Елсалила је слушала уздисаје и јецаје и мислила да још никада није чула тако жалосне и тужне уздисаје и јецаје.

Ко то носи тако дубок бол, да мора да лије овако горке сузе? мишљаше Елсалила. Окренула се и нагнула преко клупе. Али сви су седели мирно, и ниједно лице није било уплакано.

Онда Елсалила помисли да није требало ни да се пита ни да премишља. Знала је од првог тренутка ко је то био, ко је то крај ње плакао. „Драга“, шапутала је, „зашто ми се не покажеш као што си прекјуче учинила? Ти знаш да ћу све учинити што ми је у моћи да ти сузе усахну“. Ослушкивала је одговор, али га не доби. Чула је само како покојница јеца крај ње.

Елсалила покуша да чује шта свештеник говори на проповедаоници, али није могла тачно да прати његове речи. И она постаде нестрпљива па прошапта: „Знам једну која има више разлога да плаче него ма ко други, и та сам ја. Да ми моја посестрима није дала да сазнам ко су убице, сад бих овде седела расположена и весела“. И док је слушала онај плач, постајала је све срдитија и напослетку помисли: „Како може моја мртва посестрима да тражи од мене да одам човека кога волим? Никада не

би то она учинила, да је још у животу“. Седела је у црквеној клупи, али се једва држала мирно. Вртела се лево-десно и кршила руке. „Сад ће ме то прогањати целог дана“, мислила је. „Ко зна“, продужи затим све очајније, „ко зна да ли ме неће доживотно пратити“.

Али све јачи и тежи биваху јецаји крај ње, и најзад је ипак дирнуше у срце, и она заплака. „Ко тако плаче, мора да носи страшно тешку тугу“, мислила је. „Њему мора да је нанесена увреда тежа но што жив човек може да схвати“.

Кад се служба Божја завршила, Елсалила напусти цркву и не чу више јецаје. Али је плакала целим путем до куће, зато што њена посестрима није нашла мира у гробу.

А кад дође време вечерњу, Елсалила оде опет у цркву — морала је да сазна да ли јој посестрима још тамо седи и плаче. И чим је Елсалила ступила у цркву, зачу јецаје, и њена душа задрхта. Осети како је снага издаје и имала је само једну жељу, да помогне покојници која је неспокојно лутала међу људима.

Кад је Елсалила изишла из цркве било је још тако видно, да примети кржаве трагове по снегу. Мора да их је оставио неко који је прошао испред ње. Ко ли је тако сиромашан, да иде босоног и оставља за собом кржаве трагове? мишљаше. Сви који су ишли испред ње били су имућни људи. Сви су били лепо и чисто обучени. Али црвени трагови нису били стари. Елсалила виде како се оцртавају у снегу.

То је неко ко се од далека путовања подбио, мишљаше. Нека му Бог да да не путује више далеко, већ да нађе топли кров и спокој. Хтела је да зна ко је то био што је превалио тако тежак пут, па пође за траговима, иако је због тога морала да скрене са свога пута. Одједном примети како су

сви људи из цркве пошли другим правцем и како се налази сама на друму. Па ипак се још увек оспр-таваху крвави трагови пред њом.

То је моја сирота посестрима прошла туда, помисли и схвати да је све време знала ко је то био. „Ах, сирота сестрице, мислила сам да ти тако лако путујеш по земљи, да твоје ноге не додирују тле. Али нико живи не зна како је болно твоје путовање“. Сузе јој навреше на очи и она зајеца: „Ни у гробу не може да нађе мира. Тешко мени, мора овуда да лута, а ноге јој кржаве. — Стани, мила сестрице“, повика, „стани, да говорим с тобом“. Али док је тако викала, виде како се трагови још брже утискују у снег, као да покојница убрзава корак. „Сад ми бежи. Не нада се више помоћи од мене“, рече Елсалила. Крвави трагови доводили су је до очајања, и она повика: „Најмилија сестрице, све ћу учинити што хоћеш, само да нађеш мира у гробу“.

Одмах пошто је Елсалила изговорила те речи, наиђе нека висока жена која је ишла иза ње и ухвати је за руку. „Ко си ти и зашто идеш друмом и плачеш и кршиш руке?“ рече жена. „Личиш на младу девојку која је у петак дошла к мени и хтела да ступи у службу, али је после нестала. Или си ти то била?“

„Не, нисам ја“, рече Елсалила, „али ако сте ви гостионичарка од Градског подрума, онда знам о којој девојци говорите“.

„Онда мораш да ми кажеш зашто је отишла од мене и није се више вратила“, рече гостионичарка.

„Отишла је од вас“, рече Елсалила, „зато што није хтела да слуша разговоре злочинаца који су седели у вашој гостионици“.

„У мојој гостионици седе многе пустахије, али не злочинци“, одговори гостионичарка.

„Па ипак је девојка чула три човека који су тамо седели и разговарали“, узврати Елсалила, „и је-

дан је рекао: „Пиј брате! Још није потрошено благо господина Арна“.

Кад Елсалила то рече, помисли: „Сад сам својој посестрими помогла и испричала шта сам тамо чула. Нека ми Бог помогне да гостионичарки не падне на памет да поверује мојим речима. Онда нисам ништа крива“.

Али кад виде на лицу гостионичарке да јој је поверовала, онда се престраши и хтеде да побегне. Међутим, пре но што је могла да учини и један корак, тешка рука гостионичарке ухвати је тако чврсто, да није могла побећи.

„Ако си чула да се прича како су те речи изговорене у мојој гостионици, девојко“, рече гостионичарка, „онда не можеш да се изгубиш. Мораш да пођеш са мношћом онима који имају моћ и воље да ухвате убице и предају их да се казне“.

Бекство сер Арчија

Увијена у дуги огртач, Елсалила уђе у подрум и пође к столу за којим је пио сер Арчи са својим пријатељима. За столовима је седело пуно гостију, али се Елсалила није освртала на зачуђене погледе који су је пратили, кад је прошла и села крај човека коме је била наклоњена. Хтела је да буде заједно с њим последње тренутке које је још сер Арчи имао да проведе у слободи.

Кад Елсалила дође и седе крај њега, устаде сер Арчи и оде с њом за сто који је стојао далеко у дну дворане и био сакривен иза једног стуба. Она је приметила како се њему не допада што је дошла к њему у подрум, јер није био обичај да се младе девојке појављују тамо.

„Немам много да вам кажем, сер Арчи“, рече Елсалила, „већ само да знате како ми не доликује да вас пратим у вашу земљу“.

Кад је сер Арчи ово чуо, јако се уплаши, јер се бојао да ће га без Елсалиле мучне мисли опет обхрвати. „Зашто нећеш да поћеш са мном, Елсалила?“ упита је.

Елсалила је седела бледа као смрт. Мисли су јој биле тако збркане, да је једва знала шта му одговара. „Није добро поћи за једним војником“, рече му. „Нико не зна да ли ће такав човек одржати реч и верност“.

Пре но што је сер Арчи могао да одговори, ступи у подрум неки морнар. Он приђе сер Арчију и рече му како долази од бродара с галије што стоји смрзнута иза Детелинског острва. Бродар му јавља да сер Арчи и његови људи треба још вечерас да донесу своје ствари и да дођу на брод. Бура се поново дигла. Море је далеко на запад слободно. Може се десити да још пре зоре буде отворен пут за Шкотску.

„Чујеш шта ми јавља“, рече сер Арчи Елсалили. „Хоћеш ли да ме пратиш?“

„Не“, рече Елсалила, „нећу да пођем с вама“. А у дну срца се радовала и мислила у себи: „Може се још десити да оде пре но што стража дође и ухвати га“.

Сер Арчи устаде, па оде сер Филипу и сер Реџиналду да се договори с њима о поруци. „Идите напред у гостионицу“, рече им, „и спремите све! Морам још неколико речи да проговорим са Елсалилом“.

Кад Елсалила виде како јој се сер Арчи враћа, испружи руке према њему. „Зашто се враћате, сер Арчи?“ рече му. „Зашто не хитате на море колико вас ноге носе?“ Јер њена љубав према сер Арчију била је велика. Она га је због своје миле посестриме свакако одала, али је из све душе желела да он измакне.

„Не, молим те пре свега још једном: хајде са мном!“ рече сер Арчи.

„Ви знате, сер Арчи, да не могу да пођем с ва-ма“, рече Елсалила.

„Зашто не можеш?“ рече сер Арчи. „Сама си и сирота девојчица, нико живи не мисли шта ће с тобом бити. Али ако пођеш са мном, начинићу те великом госпођом. У својој домовини ја сам племић. Ићи ћеш обучена у свилу и злато и у краљевском двору водићеш коло“.

Елсалила је дрхтала, зато што се он задржава с њом кад је бекство још могуће. Била је једва толико мирна да му одговори: „Идите сад, сер Арчи! Не треба дуже да останете и да ме молите“.

„Морам да ти кажем нешто, Елсалила!“ настави сер Арчи све мекшим гласом. „Кад сам те први пут видео, мислио сам само да те намамим и обманем. Тако сам ти више пута обећавао златна брда, али од прексиноћ мислим поштено с тобом. И сад желим и хоћу да те начиним својом супругом. Можеш ми веровати, иначе не био ја племић и ратник“.

У то зачу Елсалила како стижу наоружани људи преко трга пред подрум. „Ако пођем с њим“, мишљаше, „може још и побећи. Вучем га у пропаст. Због мене остао је тако дуго овде, да ће га стража ухватити. Али не могу да пођем с човеком који је све моје поубијао“.

„Сер Арчи“, рече Елсалила и понада се да ће му овим улили страх: „Зар не чујете како долазе наоружани људи преко трга?“

„Дабогме да их чујем“, рече сер Арчи. „Сигурно нека туча негде у некој крчми. Не брини се, Елсалила, то се само неколико рибара посвађало око времена и ветра“.

„Сер Арчи“, рече Елсалила, „зар не чујете како су стали пред градском кућом?“ Елсалила је дрхта-

ла од главе до пете, али сер Арчи не примећиваше ништа, већ је био сасвим миран.

„Па куд иначе да се зауставе?“ рече сер Арчи. „Морају виновнике нереда овамо да доведу, јер се затвор налази у градској кући. Не слушај њих, Елсалила, слушај мене и поћи са мном преко мора!“

Али Елсалила још једном покуша да уплаши сер Арчија. „Сер Арчи“, рече му, „зар не чујете како оружици силазе низ степенице подрума?“

„Свакако да их чујем“, рече сер Арчи, „сигурно долазе овамо да попију врч пива, пошто су ухваћене ставили под катанац. Не мисли на њих, Елсалила, већ мисли како ћемо сутра ти и ја да запловимо слободним морем у моју драгу отаџбину“.

А Елсалила је била бледа као смрт, дрхтала је толико да је једва могла да говори. „Сер Арчи“, рече му, „зар не видите како говоре с гостионичарком. Питају да ли се налази ту неко од оних које траже?“

„По овој бурној ноћи поручују себи свакако неко вруће пиће“, рече сер Арчи. „Не треба тако да дрхтиш и да страхујеш, Елсалила. Можеш без страха поћи са мном. Веруј ми: кад би сад мој отац хтео да ме ожени најплеменитијом госпођицом у мојој земљи, рекао бих не. Поћи мирно са мном преко мора, Елсалила! Поћи ћеш у сусрет великој срећи“.

На вратима се скупљало све више војника, и Елсалила није знала шта ће од страха. Не могу да гледам како долазе и хватају га, мислила је. Сагну се сер Арчију и прошалта му: „Зар не чујете, сер Арчи? Људи питају гостионичарку да ли су у подруму убице господина Арна?“

Онда сер Арчи баци поглед кроз дворану и угледа војнике како разговарају с гостионичарком. Али ипак не скочи и не побеже, већ се сагну и погледа Елсалили дубоко у очи: „Јеси ли ме познала и ода-ла, Елсалила?“

„Учини́ла сам то за своју драгу посестриму, да би она нашла мира у гробу“, рече Елсалила. „Бог само зна колико ме је стало док сам то учинила. Али бежите, сер Арчи! Још има времена. Још нису врата и излаз затворени“.

„Ти, кујо!“ рече сер Арчи. „Кад сам те први пут видео тамо на мостовима, помислио сам да сам те морао убити“.

Али Елсалила положи руку на његово раме. „Бежите, сер Арчи, не могу да седим ту мирно и да гледам како долазе и хватају вас. Ако нећете да бежите без мене, онда с Божјом помоћи полазим и ја. Али мене ради не остајте дуже овде, сер Арчи. Све што желите, учинићу за вас, само спасите себи живот“.

Сер Арчи био је сад, међутим, разјарен па је Елсалили рекао подругљиво: „Сад више никада нећеш шетати у златом везеној обући по пространим одајама дворца, девојко. Сад можеш читав свој живот да останеш у Марстранду и да чистиш харинге. Никада нећеш добити супруга коме припадају дво-рац и феуд, Елсалила. Неки сиромашан рибар биће ти муж, а твој дом нека колиба на голој хриди“.

„Зар не чујете како поседају сва врата и све излазе чувају напереним копљима?“ упита Елсалила. „Зашто не хитате? Зашто не бежите доле на лед и сакријете се тамо на неки брод?“

„Не бежим зато што ми је уживање да с тобом разговарам, Елсалила“, рече сер Арчи. „Мислиш ли да је за мене сад свака радост прошла, Елсалила? Мислиш ли да за мене нема више наде да ћу свој грех окајати?“

„Сер Арчи“, прошапта Елсалила и диже се у свом великом страху, „сад су спремни. Долазе да вас ухвате. Бежите, ах, бежите! Идем са вама на брод, само бежите“.

„Не треба да се плашиш, Елсалила“, рече сер Арчи. „Имамо још времена да мало проћаскамо. Војници немају намеру да се баце на мене овде где могу да се браним. Они свакако хоће да ме ухвате на уским подрумским степеницама. Ту они желе да ме набоду на своја дуга копља. Па то је оно што си ми ти увек желела, Елсалила“. И уколико је Елсалила била престашенија, утолико је сер Арчи био мирнији. Преклињала га је да бежи, а он се само смејао. „Не треба да будеш тако сигурна, девојко, да ће ме војници ухватити. Био сам и у горим опасностима но што је ова, па ипак сам се читав извукао. Тако је пре неколико месеци у Шведској изгледало много црње по мене. Неколико клеветника дошануло је краљу Јохану како му је неверна његова шкотска гарда. И краљ им је поверовао. Тројицу вођа бацио је у кулу, а њихове људе прогнао из своје државе и наредио да их стража прати све док не пређу границу“.

„Бежите, сер Арчи, бежите!“ преклињала је Елсалила.

„За мене немој да страхујеш, Елсалила“, рече јој сер Арчи и насмеја се грубо. „Вечерас сам опет онај стари, сад сам опет у правом расположењу. Више не видим ону младу девојку пред очима и знам како ћу себи помоћи. Хоћу да ти испричам о оној тројици које је краљ Јохан бацио у тамницу. Једне ноћи кад су чувари били пијани, извукли су се из куле и побегли. Бежали су према граници. Али све док су се кретали кроз земљу шведског краља, нису се усуђивали да кажу ко су. Нису знали шта да раде, Елсалила, па су набавили одећу од чупава крзна и издавали се за штављаче кожа који траже рада“.

Сад примети Елсалила како је сер Арчи другачији према њој. И увиде да је мрзи, зато што га је издала. „Не говорите тако, сер Арчи!“ рече му.

„Зашто си ме преварила, кад сам ти највише веровао?“ рече сер Арчи. „Сад сам опет онакав какав сам раније био. Сад ми и не пада на памет да неког поштедим. И видећеш како ми опет све полази за руком као увек у животу. Зар нисмо, ја и моји другови, били у незгодном положају кад смо најзад прошли кроз Шведску и стигли на обалу? Нисмо имали новаца да купимо поштено одело. Нисмо имали новаца да платимо превоз до Шкотске. Нисмо имали другог излаза него да извршимо напад на парохиски дом Солберге“.

„Не говорите више о томе!“ рече Елсалила.

„Не, не, треба сад све да чујеш, Елсалила“, рече сер Арчи. „Има још нешто што не знаш: Кад смо дошли у парохиски дом, прво смо пробудили господина Арна и затражили му новаца. Да нам је добровољно дао, не бисмо му ништа нажао учинили. Али је господин Арне почео да се одупире, и онда смо морали да га савладамо. А пошто је он био мртав, морали су сви његови људи под нож“.

Елсалила није више прекидала сер Арчија, али јој је било хладно око срца. Била је сва ужаснута, јер је при тим речима сер Арчи добио свиреп, крволочан изглед. „Шта сам хтела да учиним?“ помислила је. „Јесам ли била луда да волим онога који је све моје поубијао? Бог нека ми опрости грех!“

„Кад смо мислили да су сви мртви“, рече сер Арчи, „извукли смо тешки ковчег с новцем напоље. Онда смо потпалили ватру унаоколо, да би људи веровали како је господин Арне изгорео“.

„Волела сам вука у шуми“, рече Елсалила у себи. „И њега сам хтела да спасем казне!“

„Онда се повезосмо на лед и побегосмо преко мора“, настави сер Арчи. „Нисмо се бојали све док смо видели отсјај ватре на небу, али кад смо приметили како га нестаје, онда се уплашисмо. Знали смо да су дошли људи да гасе пожар, и да ће свакако

за нама. Зато се вратисмо натраг на земљу, онамо где смо спасили ушће неке реке и где је лед био танак. Скинули смо ковчег с новцем са саоница и повезли се даље све док лед није пукао под коњем. Онда смо оставили коња да се удави, а ми смо се спасли. Кад не би била девојка, Елсалила, свакако би схватила да је то било смело дело. Показали смо се као људи“. Сад је Елсалила била сасвим мирна. Осетила је страشان бол у срцу. Али сер Арчи ју је мрзео и радовао се што може да је мучи. „Онда смо узели наше појасеве, везали их за ковчег и узели да га вучемо. Пошто је ковчег остављао трагове на леду, отишли смо на земљу, откинули гране са једне јеле и положили их испод ковчега. Онда смо поскидали обућу и пошли преко леда, не остављајући трагова за собом“. Сер Арчи застаде и баци подругљив поглед на Елсалилу. „Али, ма да је све ово срећно испало, ипак смо се налазили у незгодном положају. Ма куда дошли с нашим крвавим одећама, познали би нас и ухватили. Чуј још и ово, Елсалила, да би могла да кажеш свима који би хтели у потеру за нама, да схвате како ми нисмо људи који се дају лако ухватити! Кад смо ишли преко леда према Марстранду, сретосмо на мору наше земљаке и другове које је краљ Јохан изгнао. Због леда нису могли да оду из Марстранда, па нам они помогосе за хаљине. Тако смо без сметње остали овде у Марстранду. И касније нам не би такође претила никаква опасност, да ме ти невернички ниси издала“. Елсалила је седела мирно, бол јој је био исувише велики. Једва је још осећала да јој срце бије. А сер Арчи скочи и узвикну: „И вечерас нам се неће десити никакво зло. Уверићеш се, Елсалила“.

Зграбио је Елсалилу обема рукама и дигао је у вис. И држећи Елсалилу пред собом као штит, похитао је сер Арчи кроз подрумску дворану излазу. Војници који су чували стражу на вратима, упери-

ше своје халебарде на њега, али нису могли да их употребе из страха да не ране Елсалилу. Кад је сер Арчи дошао на уске степенице, опет је држао Елсалилу пред собом. И она га је штитила боље него најсјајнији оклоп — и ратници који су ту стојали, нису такође могли да употребе своје оружје. Тако пређе добар део степеница, и Елсалила осети хладан ваздух споља.

А Елсалила није више осећала љубав према сер Арчију, већ смртоносну мржњу, и мислила је само како је он ужасан убица. И кад је видела да га она штити својим телом и помаже му да умакне, испружи руку, привуче једно копље и упери га себи у срце. „Сад ћу својој посестрими овако да послужим, да дело буде најзад извршено“, помислила је. При идућем кораку који сер Арчи начини на степеницама, зари се копље Елсалили у срце.

Сер Арчи је стојао већ на врху степеница. А ратници устукнуше, кад приметише да је неко од њих ранио девојку. Сер Арчи похита мимо њих.

Кад је стигао на трг, чуо је из једне уличице ратни поклич и узвик: „У помоћ! У помоћ! За Шкотску, за Шкотску!“ Били су то сер Филип и сер Рециналд који су скупљали Шкоћане и долазили да га спасу. Сер Арчи похита им у сусрет и повика: „Овамо! Овамо! За Шкотску, за Шкотску!“

Преко леда

Кад је сер Арчи ишао преко леда, држао је још увек Елсалилу на руци. Сер Филип и сер Рециналд корачали су крај њега. Хтели су да му испричају како су открили препад и како им је пошло за руком да пренесу тешки ковчег с новцем на галију и да скупе своје земљаке, али сер Арчи није им поклањао пажњу. Изгледало је као да разговара с оном коју носи на рукама.

„Кога то носиш?“ упита сер Рециналд.

„Ово је Елсалила“, одговори сер Арчи. „Хоћу да је поведем са собом у Шкотску. Нећу да је оставим овде. Ту би била само сирота рибарска девојка“.

„Не мислиш ваљда озбиљно“, рече сер Рециналд.

„Овде јој нико неће дати ништа друго сем хаљине од грубе вуне“, рече сер Арчи, „и морала би да спава на уској постељици од тврда дрвета. Хоћу да је положим на меко узглавље, од мермера ћу да јој подигнем пребивалиште. Увићу је у скупочена крзна, а на ногама ће јој обућа бити украшена драгим камењем“.

„Збиља, тако велике почести јој намењујеш“, рече сер Рециналд.

„Не могу овде да је оставим“, рече сер Арчи. „Ко би овде нашао времена да мисли на једно овако мало створење? За неколико месеци сви би је заборабили. Нико се на њу не би освртао, нико је не би потражио у њеној самоћи. А ја, кад једном стигнем у домовину, саградићу јој дивно боравиште. Њено име ће бити урезано у тврдом камену, да га нико не заборави. И сам ћу јој сваки дан одлазити, и све мора бити тако красно удешено, да људи са свих страна долазе да је посете. Дан и ноћ гореће свеће и светлиљке, музика и песма одјекиваће као на некој вечној свечаности“.

„Збиља, тако велике почести јој намењујеш“, рече сер Рециналд опет.

„Морам тако уредити да јој буде добро“, рече сер Арчи. „Јер она отстрањује мучне мисли од мене. Напустим ли је, онда ће и мене срећа напустити“. Бура им је бесно ударала у лице, док су тако ишли преко леда. Стргла је огртач са Елсалиле и стала да га лепрша као неку заставу. „Хоћеш ли да ми помогнеш за тренутак и понесеш Елсалилу“, рече сер Арчи, „да бих је могао увити у огртач?“

Сер Рециналд узне Елсалилу на руке, али се онда тако жестоко пристраши, да му она исклизну из руке на лед. „Нисам знао да је Елсалила мртва“, рече.

Шумљење таласа

Целе ноћи бродар велике галије шетао је по палуби тамо-амо. Било је мрачно, око њега је звиждала бура, гонећи час снег час кишу. Још увек се лед држао чврсто и сигурно око галије. Бродар је могао мирно да дрема у својој кабини. Али је остао целе ноћи будан. Неколико пута приносио је руку на уво и ослушкивао. Није било лако погодити шта ослушкује. На броду су му били сви његови људи и путници, које је хтео да одведе у Шкотску. Лежали су сада у бродским одајама и спавали. Нико од њих није разговарао, да би бродар имао шта да ослушкује.

Кад је бура налетела на залеђену галију, бацила се по старој навици на брод, да га погна по мору. Пошто је галија и даље мирно стојала, то ју је олуја све више шибала. Зазвекетале су ледене свећице што су висиле око једара и паламара. На прамцу је је праштало и шкрипало, јарболи су пуцали и готово да се скрше. Не, то није била мирна ноћ. У ваздуху је тихо шуштало, када би снег прохујао. Киша је пљуштала и роморила. У леду су се правиле пукотине једна за другом, и притом је тутњало као да напољу ратни бродови отварају жестоку паљбу. Али све то бродар није слушао. Ишао је тамо-амо целу ноћ, све док нека сива светлост није превукла небо, па ипак није чуо оно што је хтео.

Најзад запева кроз ноћ неко једнолико хујање, неки уљуљкујући, љубак глас, као песма из даљине. Онда похита бродар преко клупа за веслање до бродске просторије, где му је момчад спавала.

„Устајте!“ повика им, „чакље и весла у шаке. Куцнуо је час ослобођења. Чујем шумљење отворене воде. Чујем песму слободних таласа“.

Људи се тргоше из дремежа. Стали су на стражу дуж брода, док је полако свитало. Кад се најзад разданило, видели су да се заливи и мореузи већ слободно таласају далеко у море. Али у заливу у коме су они били залеђени, не направи се ни једна пукотина у леду, стојао је он ту чврст и неиспуцан. А у мореузу који везује залив с морем, уздигао се велики ледени зид. Таласи који су се напољу слободно играли, трескали су санту за сантом на њега.

Напољу у мореузу врвело је од једрилица. Сви рибари који су у Марстранду били залеђени грабили су сада ужурбано на пучину. Море се надимало, санте су још играле по таласима, али рибари нису хтели ни толико да сачекају да се море стиша и постане безопасно, већ су настављали свој пут. Стојали су на прамцу и оштро осматрали. Мале санте одгуривали су веслима, а кад наиђу велике, онда увлаче весла и избегавају их. На галији на уздигнутом задњем делу брода стојао је бродар и гледао за њима. Приметио је истина да им је пут тежак, али видео је такође како се један за другим пробијају и стижу до отвореног мора.

Кад је бродар видео како једра клизе по плавом мору,хвати га толика чежња, да му се очи готово овлажише. Његов брод је лежао мирно, а испред њега се лед гомилао у све већи зид. Напољу на мору нису пливале само разне барке и чамци, већ понеки пут наилажаху и мали бели брегови. Биле су то огромне санте леда набацане једна на другу које сада јуре према југу. На јутарњем сунцу блистале су као сребро, а понекад би засветлеле тако црвено као да су посуте ружама. А кроз звиждање олује одјекивали су гласни крици. Час је звучало као песма, час као трештање фанфаре. Бучно су кликтали

ти гласови. Срце се ширило када их човек чује. Кликтало је то дуго јато дивљих лабудова што је долетало с југа.

Кад је бродар видео да санте пливају ка југу, а да лабудови лете ка северу, обузе га чежња и он поче да крши руке. „Тешко мени, ако морам овде да останем!“ викао је. „Кад ће лед почети да пуца и у овом заливу? Можда морам још многе дане да останем ту“.

Онда угледа како му се неки човек упутио преко леда. Долазио је из једног уског мореуза код Марстранда и возио се тако мирно преко леда као да још не зна да таласи опет почињу да носе бродове и барке. Кад се приближио галији довикнуо је бродару? „Пријатељу, имаш ли што за јело, кад си чврсто залеђен? Хоћеш ли да купиш харинге и суве јегуље?“

Бродару и не паде на ум да му одговори. Дигао је песнице на њега и опсовао.

Онда трговац рибом сиђе са саоница. Скиде свежањ сена и стави га пред коња. Затим се успуза на палубу галије. Кад је стао пред бродара, рекао му врло озбиљно: „Нисам данас овде да продајем рибу. Али знам да си поштен човек. Зато сам дошао да те молим да ми предаш једну девојку, коју су јуче три шкотска ратника повели са собом на брод“.

„Немам ни појма да су довели неку девојку са собом“, рече бродар, „и нисам ноћас чуо никакав женски глас на броду“.

„Ја сам Торарин, трговац рибом“, рече онај, „моје име ти је свакако познато? Ја сам у парохијском дому Солберге вечерао са господином Арном оне ноћи, кад је био убијен. Од тада сам посвојкињу господина Арна имао у својој кући, али синоћ су је одвели његове убице, и они су је сигурно довели овамо на брод“.

„Убице господина Арна треба да су ту на броду?“ повика бродар ужаснуто.

„Видиш, само сам мали и ситан човек, рече Торарин. „Једна ми је рука саката, зато ме је страх да се упустим у неки смели подухват. Већ неколико недеља знам ко су убице господина Арна, али се ни сам усудио да покушам да их предам освети. Али зато што сам ћутао, они су побегли и успели су да одведу девојку. Сад сам ипак себи рекао да у овој ствари нећу више ништа да примам на своју душу зашто бих се кајао. Хоћу бар да покушам да спасем девојку“.

„Ако су убице господина Арна на броду, зашто не дође градска стража да их ухапси?“

„Целе ноћи и целог јутра сам молио и говорио“, рече Торарин. „Али стража се не усуђује овамо, каже да имаш сто најамника на броду, па не сме да прими борбу с њима. Зато помислих, онда морам у име Бога сам да одем и да те молим да ми даш девојку. Јер знам да си поштен човек“.

Али бродар му ништа не рече за девојку. Мислио је само на оно друго. „Како знаш да су убице овде на броду?“ упита га.

Торарин показа на велики храстов ковчег што је стојао између клупа за веслање. „Тај ковчег сам исувише често виђао у кући господина Арна, да га не бих познао“, рече затим. „Унутра је благо господина Арна, а где му је благо тамо су му сигурно и убице“.

„Тај ковчег припада сер Арчију и његовој двојци другова сер Рециналду и сер Филипу“, рече бродар.

„Да“, рече Торарин и погледа мирно бродара, „тако је. Он припада сер Арчију, сер Филипу и сер Рециналду“.

Бродар је стојао неко време ћутке, погледајући на све стране. „Шта мислиш, кад ће лед да попусти у овом заливу?“ упита Торарина.

„Ове године је чудновато“, рече Торарин. „У овом заливу обично се лед рано топи, јер је овде јака струја. Али како је сада, мораћеш припазити да не будеш притешњен уз обалу, кад крене лед“.

„На друго и не мислим“, рече бродар. Опет је немо стојао неко време. Окренуо је лице ка мору. Јутарње сунце отскочило је високо на небу и таласи су му враћали сјај. Тамо-амо пловили су ослобођени бродови, а морске птице долетаху уз веселе крике с југа. Блистајући пливале су рибе по површини, скакале из воде и бацале се разуздано после заробљеништва под ледом. Галегови који су ишли у лов по ивици леда, долажаху сада у великим јатима на обалу, да лове по познатом пределу. Бродар није могао да поднесе тај приказ. „Јесам ли пријатељ убица и злочинаца?“ рече. „Да ли да затворим очи и да не видим зашто Бог мојој лађи држи затворена врата мора? Зар да страдам због неправедних, који су нашли уточиште код мене?“

Бродар оде до својих људи и рече им: „Знам сада зашто морамо да лежимо овде заробљени, док сви остали бродови плове по мору“.

Онда оде бродар шкотским најамницима, који су још лежали по бродским одељењима и спавали. „Драги људи“, рече им, „будите још неко време мирни макар чули на палуби буку и повике! Морамо да слушамо Бога и да не трпимо никакве злочинце. Ако ме слушате, обећавам да ћу вам дати ковчег у коме је благо господина Арна. Њега ћете смети да поделите међу собом“. Торарину бродар рече: „Иди на своје саонице и избаци рибе на лед. Сад ћеш морати да возиш други товар“.

Онда упаде бродар са својим људима у кабину где је спавао сер Арчи са својим друговима. Баци-

ше се на њих, да их онако поспане вежу. И кад су три Шкођанина хтели да се бране, ударише их јако својим секирицама и полугама и рекоше: „Ви сте убице и злочинци. Да ли сте мислили да ћете измаћи казни? Зар не знате да због вас Бог држи затворена врата мора?“ Онда сва тројица повикаше своје другове на сав глас да им дођу у помоћ.

„Не зовите их“, рече им бродар. „Неће доћи. Они деле благо господина Арна и већ одмеравају сребрнике у својим шеширима. Новаца ради десио се онај страшни догађај, новаца ради сручиће се казна на ваше главе“. Пре него што је Торарин исто-варио рибу, дошао је бродар са својим момцима к њему на лед. Са собом су водили три везана човека. Били су јадно изубијани и готово онесвешћени од рана.

„Бог ме није узалуд звао“, рече бродар. „Чим сам његову жељу сазнао, послушао сам је“.

Ставише ухваћене на саонице, и Торарин их повезе у Марстранд кроз уске заливе и мореузе где се лед још држао.

И после подне стојао је бродар на осматрачници свога брода и гледао у море. Унаоколо је све било непромењено, ледени зид испред лађе дизао се све више.

Кад је почео да се спушта сутон, примети бродар како се са обале приближује нека група људи галији. Дуго му је требало, док је могао јасно да распозна ко су ти људи што му прилазе. Али је одмах помислио, мора да су стари и нејаки, јер су се тешко примицали. Најзад, кад се сасвим приближише, виде како на челу поворке иду два свештеника у орнату, један млад, а други сасвим стар. Иза њих ишло је неколико старих људи који су носили носила, и напослетку нека стара, стара жена коју су придржавале слушкиње.

Зауставише се на леду крај брода, и стари свештеник рече бродару: „Долазимо по младу девојку која је мртва. Убице су признали, дала је свој живот да они не би измакли. Сад ми долазимо по њу. Треба да буде сахрањена са свим почастима које је заслужила и да нађе мир међу својима“.

Онда пронађоше Елсалилу и спустише је на лед. Положише је на носила, а стари свештеник се захвали бродару и пође обали опет на челу поворке. Кад они кренуше, угледа бродар неку младу девојку коју дотле није видео, како корача крај носила и како се сагиње покојници и нежно је милује.

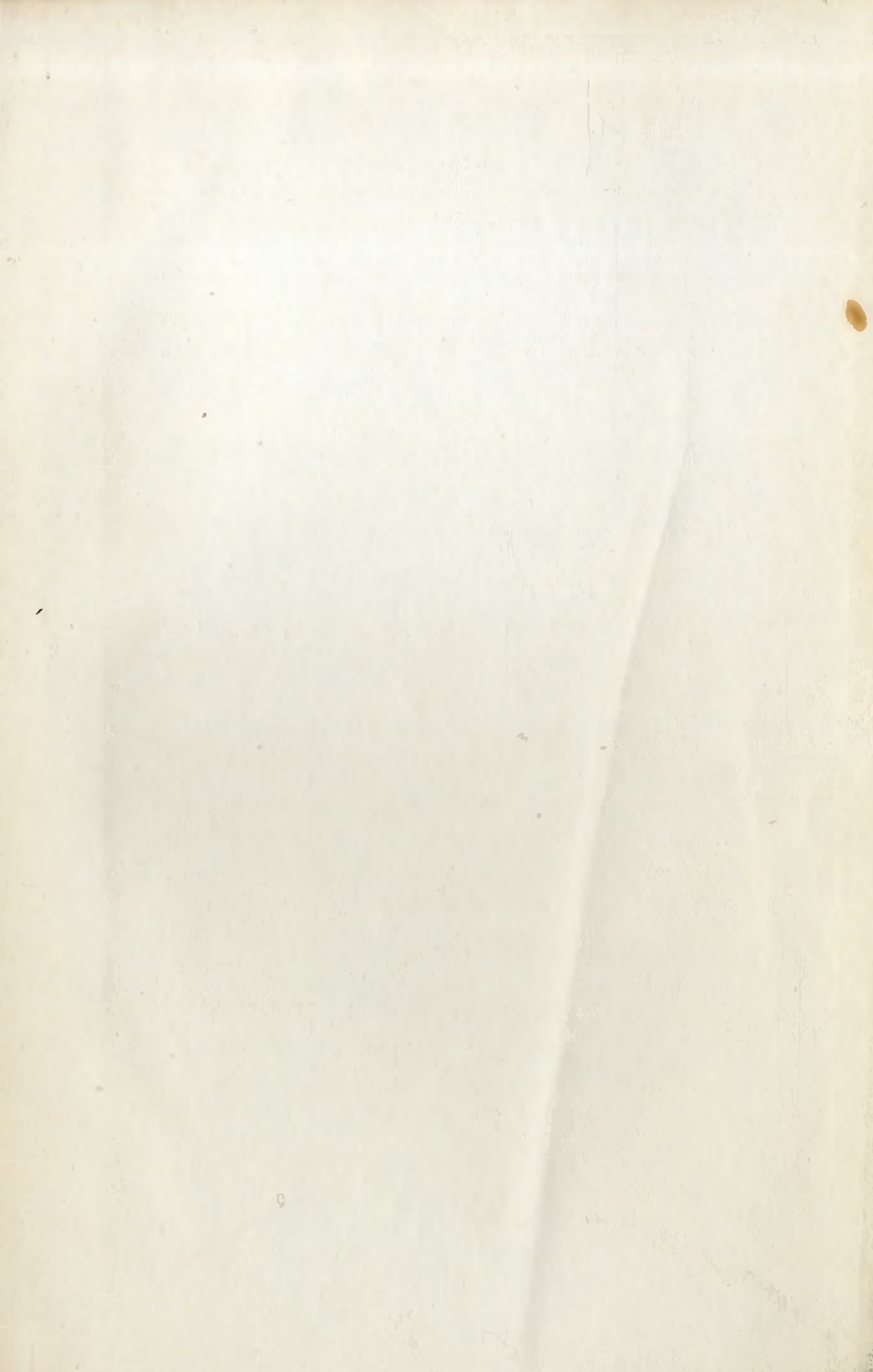
А чим се уцвељени одмакоше, ударише бура и таласи и стадоше за њима да крше лед којим су они прошли. И тек што они са Елсалилом ишчезоше за неким језичком земље, а већ је лед био изломљен и велика галија могла је слободно да настави пут у отворено море.

Крај

Б И С Е Р И
ИЗ СВЕТСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

Друго коло — у припреми и штампи

11. **Случајеви доктора Биргера**, новела од Ханса Каросе. Превела с немачког Вера Стојић.
12. **Црна марама**, новела од Луиђи Пирандела. Превео с италијанског А. Б. Херенда.
13. **Пуцањ са предикаонице**, новела од К. Ф. Мајера. Превео с немачког Драгослав Илић.
14. **Писма младом песнику** од Рајнер-Марија Рилеке-а. Превела с немачког Вера Стојић.
15. **Робови љубави**, новела од Кнут Хамсуна. Превео Предраг Милојевић.
16. **Отмица**, хумористичке новеле од Паула Ернста. Превела с немачког Вера Стојић.
17. **Легенде времена** од Рудолфа Г. Биндинга. Превела с немачког Вера Стојић.
18. **Сеоски Ромео и Јулија**, новела од Готфрида Келера. Превела Вера Стојић.
19. **Бела душа**, новела од Аде Негри. Превела с италијанског Милица Матејић.
20. **Благо господина Арна**, новела од Селме Лагерлеф. Превео М. Младеновић.

[The text in this section is extremely faint and illegible, appearing as a series of horizontal lines.]

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
"РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ"

30 СР 821.113.6

ЛАГЕРЛЕФ С.

Благо господина Арна

ЛЕСКОВАЦ

000014398

COBISS ©